

Enfal Suresi

Bismillahirrahmanirrahim

1. Ayet: “*Sana mal fazlalıklarını soruyorlar. Vahiy diliyle de ki: Fazlalıklar Allah’ın (sosyal ve doğal sistemin) ve Resulünüdür (dini kurumlarının) Sizde mal gibi somut küçük noktaları değil de, Allah gibi sonsuz gerçekleri kaybetmekten sakının. Maddi bir hayat ve gelişme için de toplumsal birliğinizi güçlendirin, onu yararlı ve işlevsel kılın. Allah’a (sonsuz ve fitrî değerlere) ve onun sosyal elçisi olan dine itaat edin, eğer inanmış iseniz.*”

Bu ayetin kelimelerinin açıklaması

“*Sana soruyorlar.*” Burada sana manasına gelen **ke**, Hz. Muhammed’in beşeri ve peygamber kişiliğinin ifadesidir. Soruyorlar kelimesi, burada “sorguluyorlar” manasındadır. Özne isteyen fiil olduğu halde, özne belirtilmemiştir. Bütün herkesin bu meseleyi sorguladığına işaret eder.

Enfal, nefil kelimesinin çoğuludur; fazlalıklar demektir. Fazladan ibadetler manasına gelen *nafile* kelimesi de bu kökten gelir. Burada bu kelime sadece ganimet manasında değildir. Ganimetleri de, artık değerleri de, fazla sermaye birikimlerini de içine alıyor. Çünkü bütün bunlar fazlalıktır. Bu cümlenin mucizeliğine bakın ki; 1400 senedir, bütün insanlık bu mesele üzerinden İslam dinini ve Hz. Muhammed’in samimiyetini sorguluyor; şöyle ki:

Mesela: O gün için bazı sahabeler, ganimetler ve savaşız ele geçen mallar, neden tamamıyla bize verilmiyor, diye sorgulamışlardı. Ensar ve Muhacirlerden başka diğer dış kabileler, neden onlara fazla veriliyor, diye Hz. Muhammed’i sorguluyorlardı.

Avrupa müsteşrikleri ve Ortaçağ insanları İslam neden vergi ve ganimet alıyor, diye merak uyandırmışlar; insanları İslamdan soğutmaya çalışmışlardır. Sosyalistler, Hz. Muhammed neden artık değere ve sermaye birikimine müsaade etmiştir, diye halen itiraz ediyorlar. İşte bu ve benzeri sorgulamalara karşı **Kul** (de ki) kelimesi Hz. Muhammed namına der ki;

Evvela: Ben, bu işleri kendimden yapmıyorum.. Bu, Allah’ın emridir. İkinci olarak bütün bu mali yapıların hiçbiri kişisel ve nefsanî işlere gitmiyor. Kanunun ve dinin menfaatine harcanıyor. Bazı sahabelerime şahsen bir şeyler vermişsem de, onlar kendi hayatlarını ve bütün varlıklarını Allah’a ve dine adadıkları içindir.

Üçüncü olarak: Bilin ki, insanlığın en büyük kaybı, iktidar ve sermayenin fazlasının el değiştirmesi değildir. İnsanlığın en büyük kaybı, sonsuzluk gibi manevi değerleri ve kendi sosyal bütünlüklerini kaybetmesidir.

Dördüncü olarak: Asıl kayıp, insanların, Allah (evrensel değerler) ve Resulü (semavi bir din) etrafında organize olmayışlarıdır. Bu kayıp, değil sadece değeri birkaç milyar altın ve paradan; belki geçmiş ve geleceğiyle bütün dünyadan daha büyük bir kayıptır.

Beşinci olarak: Eğer Hz. Muhammed, Allah namına İslam dinini bu şekilde pratiğe geçirmeseydi; insanlık güvenlik, huzur, ebedilik ve mutluluk demek olan iman gibi bir nimete sahip olamazdı. Bu ise bütün kâinattan daha büyük bir kayıptır.

“Eğer inanmışsanız..” cümlesi, son cümle olmakla der ki; eğer sizler bir ilke ve değere inanıyorsanız bunları bilir ve yaparsınız. Ve eğer bir ilke ve değere imanınız yoksa bütün dünya malı elinize geçse de, bunun bir faydası olmaz.

Ayetin baştan sona akışı, bir yönden bu mucizevî bilgi ve ilkeleri bize film şeridi gibi gösteriyor; başka bir yönden sondan başa doğru dizaynı ile de insanlığı şöyle irşat ediyor:

“Eğer iman denilen bu gibi değerlere sahip iseniz, semavi bir dine inanmanız ve evrensel ilkelere itaat etmeniz gerekir. Demek: “Ben inanıyorum, fakat bir dine bağlı değilim, evrensel ilkelerden bana ne!” gibi bir söz gayet açık bir çelişkidir. Ayrıca sağlıklı ve birlik olmuş bir toplum ancak semavi bir din ve evrensel ilkeler ile mümkündür. Bu sayede insan soyut ve sonsuz değerleri anlar. Kamuya ve dinî kurumlara giden bir paranın insanın midesine giden paradan bin kat daha değerli olduğunu anlar. Daha küçük somut lokal noktaları sorgulamaz.

Eğer bu süreci tetikleyen imanın tarifi ve ölçüsü nedir, gibi bir soru gelirse, cevap şudur:

2. Ayet: “*İnanmış insanların en belirgin özelliği, Allah anıldığında kalpleri titrer. Allah’ın ayetleri onlara okunduğunda bu okunuş onların imanını arttırır. Ve onlar sadece Rablerine (gelişmeleri için onları zorluklarla deneyen Allah’a) tevekkül ederler.*”

Bu Ayetin Kelimelerinin Tahlili:

“*Innema*” (Müminler sadece onlardır ki,) kelimesi imanın belirgin bir sabite olduğuna, müminin ahlakî yapısının belli olduğuna bir işarettir. Bu mana ***el-müminun*** kelimesinin belirginlik edatı olan “*el*” takısı ile gelmesi, sabiteliği bildiren ism-i fail olması ve görünürlük manasını arttıran çoğul kipi olması ile üç kat daha pekiştirilmiştir.

“*Ellezine..*” (Onlar ki böyle bilinirler.) kelimesi de imanın belirginliğine ve sabiteliğine işaret eden o dört edatı daha açık bir pekiştirme ile destek veriyor.

“*İza zükirallahu..*” (Allah anıldığında) cümlesindeki zaman zarfı olan *iza* onların kendilerine zaman ayırdıklarına işarettir. Ayrıca bu *iza* edatı, *in* edatı gibi şart ve zaman ifade eder. Fakat ***in*** ihtimal manasını verir, ***iza*** ise, ona muhalif olarak kesinlik ifade eder.

“*Zikir*” bağ, mesaj, varlık ve değer demektir. “Allah” kelimesi ise sonsuz soyut ve mutlak varlık demektir. Açıkça der ki; gerçek varlık, gerçek değer ve kendisine bağlanılacak, onunla ebedileşilecek mesaj, sadece Allah gerçeğidir. *Zükire* fiilinin meçhul olması, her şeyin Allah’ı zikir ettiğine, Onun o mutlak varlığını gösterdiğine işarettir.

“*Allah anıldığında kalpleri titrer..*” Bu deyim bize der ki: İnsanın kalp denilen sonsuz bilinç ve algısı, ancak sonsuz bir hakikat ve varlık söz konusu olunca titrer, çalışır, ses verir. Demek eğer bir insanın kalbi, katı maddi şeylerle titriyorsa o insan, mümin sayılmaz.

Bu cümle müminlerdeki ruhanî, sezgisel ve sonsuz boyutun ifadesidir. Bundan sonra gelen cümle ise, müminlerdeki ölçülü, bilimsel, uygulamalı bilgi boyutunun ifadesidir. Şöyle ki:

“İza tülîyet” (onlara okunduğunda) kelimesi, iza edatıyla kesinlik manasını ima ettiği gibi, okuma ve uygulama manasına gelen “tülîyet” fiili de deney ve bilimselliğe bakar.

Aleyhim (onların üzerine) ifadesi, bilimin yüceliğine ve her şeyden bilginin edinildiğine (mesela sadece maddeden ve liderden değil) ve bilgi arttıkça sorumluluğun arttığına işarettir.

Ayatühü (Allah’ın ayetleri..) Varlıkta ve hayatta nelerin gerçek olduğunu, nelerin gerçeği bildirdiğini bildiren her şey, özellikle Kur’an ayetleri ve kâinat kur’anından o ayetlerin bir tercümesi olan bilimler, Allah’ın ayetleridir. Ayet kelimesi etimolojik olarak “eyyü” (hangisi) kelimesinden gelir. Bu ise neyin gerçek, neyin gerçek olmadığını bildiren realite demektir. Gerçeklik ve realitenin, sorgulamakla bilineceğini bildirir.

Bu ayetler müminlerin imanını arttırır, manasına gelen **zadethüm imanen** der ki: Asıl iman, kalbî ve ruhanidir; soyut ve manevidir. Fakat bu boyut, somut ve ilmî verilerle somutlaşırsa o zaman bu iman iki katlı olur. Demek “İman artmaz ve eksilmez” şeklindeki kelimelerin görüşü, soyut boyut itibariyledir. Yoksa veriler arttıkça, ayetler bilindikçe, iman artar. Ve güçlenir.

Cümle lâfzen “Bununla müminlerin imanını arttırır” demiyor da, “ayetler okununca bu ayetler, müminleri iman yönüyle arttırır” diyor. Bu ise, İslam’ın bilimler vasıtasıyla yayılacağına işarettir.

Demek Müslüman iki kanatlıdır. Kalp, sonsuzluk ve ruhanilik onun bir kanadını oluşturur; akıl, bilimsel veri ve deney onun diğer kanadını takar. Dolayısıyla müminler, bu ikili yapıyı İslam ve tevhid ilkeleriyle birleştirdikleri için, sıkıntıların ve sorunların gelişme ve imtihan için Allah’ın rububiyetinin bir tecellisi olduğunu, sabredildiğinde bunun sonucunun zafer ve sonsuz bir kazanç olacağını biliyor.

“Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler” cümlesi ilmi yönden psikolojik ve sosyolojik bir realiteyi bildirdiği gibi; bu ayette geçen dört cümlenin de göstergesi ve isbatıdır. Şöyle ki:

**Gerçek müminler, diyalektik sürecin imtihan için olduğunu bilirler. Onun için Allah’a tevekkül ederler. Demek müminde eğer teslim ve tevekkül olursa zikir gerçek zikir olur. Yoksa o zikir, zikir değil de korkudan dolayı bir sığınma olur.

**İnsan tevekkül ederse, işlerini Allah’ın sonsuzluk gemisine bırakırsa kalbi rahat eder, titrer, mesaj alır. Sonsuzluk sinyalini alabilir. Yoksa kafasında ve belinde tonlarca katı yük olan birisinin kalbi, Allah’ın zikrinden dolayı titremez.

**Ve bir insan zıtların, musibetlerin çalışma sistemini bilirse, bunu gelişme ve imtihan için olduğunu anlarsa ve bu arada sonsuza inanırsa ancak bilimdeki güzellikleri ve gerçekleri

görebilir. Yoksa bütün bilimler, hatta bütün dinî kuruluşlar bile absürt ve anlamsız olur. Çünkü bu takdirde bilimler ve dinler, insanın imanını arttıracaklarına onu dinsiz ederler.

** Son cümle, bilimsel bir gerçeklik olarak binler denekle bize der ki: Tevekkül etmeyen birey ve toplumlar, psikolojik ve sosyolojik baskılar altında ezilmeye mahkûmdurlar. İnsan bireyi stres, kaygı ve bin bir ihtiyaç ve dürtü altında ezilirken, toplum da, bencillikten ve anlamsızlıktan kaynaklanan sıkıntılardan dolayı birbirini yiyen gruplara bölünür. İnsan insanın kardeşi iken, biri diğerinin kurdu olur.

Birey bazında ve toplum bazında bu iki ilmî gerçeklik nasıl sağlanır ve nasıl devam eder, gibi bir soruya şu cevap geliyor:

3. Ayet: “*Öyle müminler ki, bireysel varlıkları için namaz kılarlar. Ve İlahî sistemin kendilerine verdiği rızıktan infak ederler.*”

Namaz, birey için sonsuza bağlanma, dengeyi kurma, bedeninden ve bencilliğinden kurtulabilme demektir. İnfak, başta açlık ve zayıflık olmak üzere toplumdaki bütün açık ve gedikleri kapatmak demektir. Namaz ve zekât dediğimiz bu iki gerçek birleşince, güçlü fedakâr, mutlu birey ile asla çökmeyen, sonsuza dek gelişebilen toplum ortaya çıkar.

[Bu kitabın sonunda Namaz ile ilgili eke bakınız.]

4. Ayet: “*İşte gerçekten iman etmiş insanlar böyleleridir.*” (Bunlar tek tip, tekdüze bir toplum da değiller ki, eleştirilsin.)

Çünkü bunlar ekonomik ve sosyal yönden birbirine yakın da olsalar “Allah’ın katı” ile ifade edilen ve soyut olan ilmî ve manevî konularda birçok derecelere ayrılırlar. Eksiklikleri olabilir. Fakat onlar için telafi ve bağışlanma sistemi vardır. Ve hepsine de güzel bir besleme vardır. Bu, onların dünyadaki durumlarıdır. Ahirette ise, dünyadaki göreceli gerçekler, orada hakiki hakikatler olduğundan onlara sonsuz yükselme, bağışlanma ve nimetler vardır.

Peki, böyle bir toplumun örneği ve uygulanmış şekli var mı, gibi bir soruya şu gelen ayet cevap veriyor:

5. Ayet: “*Nitekim seni gelişme ve imtihan için peygamber olarak gönderen Rabbin, bu imanın gerçekleşmesi için seni cihad için evinden çıkarttı. Fakat müminlerden bir fırka bundan öğreniyordu.*”

[Bu 5. ayet, Bedir veya Uhud savaşı için görünse de aslında Medine Dönemindeki 10 yıllık bütün cihad hareketlerine bakıyor. 10 kelimesiyle buna işaret ediyor.

Sure içinde Bedir savaşı anlatıldığından ayetten maksat Bedir savaşıdır, diyebiliriz. Fakat ayetin meali Uhud savaşını andırıyor. Çünkü Peygamber, Uhud savaşında Medine’yi içerden savunmak istiyordu. Sahabeler ise ille de cepheye savaşmak istiyorlardı. Kalbinde şüphe olanlar ise savaştan öğreniyorlardı. İşte bu durum karşısında Peygamber savaşa çıkmak

zorunda kaldı. Onun için ayet “*Senin Rabbin gerçeklik ortaya çıksın, diye seni evinden çıkarttı.*” diyor.

Birçok insan, İslam’ın diyalektik süreci savaşlarla işletmesini eleştiriyor; neden savaşları ve diğer zıtları hayattan kaldırmadı, diyor. Fakat dört yönden haksızdırlar:

a) O gün o ortamda en iyi imtihan ve gelişme aracı savaş idi. Okul, ilim, dinî kurumlar, seçim, insan hakları gibi hiçbir başka aygıt yoktu.

b) Manevi ve ruhi gelişmek için en keskin sebep, insanın ölmekle yaşamayı bir görüp bu sayede sonsuz mesajın ve gerçekliğin varlığına inanmasıdır.

c) Allah, Hz. Muhammed ile insanlığa bildirdi ki: Zıtların varlığı ve çatışması, sonsuz bir gerçekliğin bilinmesi ve yaşanılması içindir. Bütün hayat, ölüm, savaş ve zaferler bu gelişmenin bilinçli bir motorudur; asla kaotik ve karanlık değildir.

d) Ayrıca Hz. Muhammed, evlilikten boşanmaya kadar, oradan savaş ve barışa kadar bütün hayatı, gerçeklikleriyle yaşadığından, varlığın ve hayatın kötü, çirkin, absürt ve anlamsız olmadığını göstermiş oldu. İnsanlığın yüzünü güldürmüş oldu. İşte bakın; eğer bunlar olmamış olsaydı, bazıları hayatı şu altıncı ayette anlatıldığı gibi, kötü ve çirkin algıladı. Ki iman etmeyenler öyle algılıyor:

6. Ayet: “*Gerçeklik (savaşın gerekli olduğu) onlara görüldüğü halde Peygambere karşı mücadele ediyorlar. Sanki göz göre göre, ölüme doğru itiliyorlar.*”

[Evet, eğer iman olmazsa, varlıkta ve hayatta gerçeklik görünmezse, insan bütün dünyanın kralı da olsa, bin sene de yaşasa her an, her gün göz göre göre ölüme itildiğini sanır. Yüz senelik hayat, trilyonlarca idamlara dönüşür.]

7. Ayet: “*Hatırlayın ki; Allah iki kervandan birini size vereceğini vaad ediyordu. Biri silahlı idi. Diğeri silahsız idi. Siz silahsız olanı ile karşılaşmak istiyordunuz. Allah ise sizi silahlı olanla karşı karşıya getirdi ki ilkeleriyle gerçekliği göstermiş olsun. Kâfirlerin gücünü kessin.*”

Bu ayetin kelimelerine geçmeden önce birkaç noktayı hatırlatmak gerekir. Şöyle ki:

- Müslümanlar zorla Mekke’den çıkartılınca Medine’ye hicret ettiler. Fakat mal ve bütün varlıkları Mekke’de kaldı. Buna mukabil Mekkelilerin Şam’dan gelen mal yüklü kervanına el koymak istediler. Buna mecbur idiler.
- Fakat Mekkeliler, kervanı korumak için bin kişilik silahlı bir ordu ile yola çıktılar. Sahabeler, kervanı yakalayamadı. Bunlarla savaşmak zorunda kaldı. Bu çok zor bir durum idi. Hem fakirdiler, hem de sayıları bine karşı 300 idi. Onların hesabı mal iken (ki caiz idi, Allah onlara izin vermişti) Allah’ın hesabı, dinin ve Kur’anın gerçekliğinin ortaya çıkması idi.

- Bu ara Sahabelerin nefesine de bir pay verdi. Silahsız kervandan beklediklerinden fazla ganimet elde ettiler. Ayrıca o bin kişiyi yendiklerinden, hem manen kuvvet kazandılar, hem Medine'deki münafıklara karşı büyük bir avantaj elde ettiler.

“Allah, kelimeleriyle hakikatin gerçekleşmesini istiyordu.” Burada kelimeler, iman, vahiy ihlâs, fedakârlık gibi manevi ilke ve yasalardır. Bunlar, açlık, fakirlik ve beslenmeden daha öncelikli değerlerdir.

“Dabirel-kâfirin” kelimesi, kâfirlerin kökü manasına gelir. Burada maksat, onların arka gücü, onların temel dayanağı, onların tedbir ve planları demektir.

İşte bu gibi gerçekleri bildikten sonra hala “Müslümanlar, mal ve ganimet için savaştılar” demenin ne kadar büyük bir iftira, haksızlık ve mücrimlik olduğunu herkes anlayabilir.

8. Ayet: “Evet, Allah savaşları sadece hakkı gerçekleştirmek, batılı iptal etmek için yasalastırmıştır. Suçlular (mücrimler) istemese de, Allah'ın yasalarını iğrenç görse de bu böyledir.

[Bu 8. ayet, 7. ayetin devamı ve gerekçesi gibi görünüyor. Bununla beraber sahabelerin Peygamberin vefatından sonra yaptıkları büyük fütuhata da bakıyor, diyebiliriz.]

9. Ayet: “Hatırlayın bir vakit¹ sizler Rabbinizden yardım diliyordunuz. Rabbiniz duanızı kabul etti. Ben bin melek ile sizi destekleyeceğim, dedi.”

Bu ayetin kelimeleri:

“İz” çok daha önceki bir zamanı bildiren bir edattır.

“İstiğase” yardım dilemek manasına gelir. Etimolojik köküyle istenilen bu yardımın yağmur olarak beklenildiğine işaret eder. Çünkü o zaman çölde su, çok büyük bir ihtiyaç idi.

“Rabb” kelimesi işaret eder ki. Sahabelerin istediği yardım, hepten olağanüstü değil de zıtların çatışma meydanı olan savaşın şartlarına göre imiş. İstiğase fiilinin çoğul olması, “Sadece Peygamber yardım istedi” mealindeki rivayetteki eksikliği bildirir. Bu rivayette anlatılan “Ya Rabbi, eğer bu bir avuç Müslüman yok olursa sana kim ibadet edecek” sözü,” “Sizler olmasanız da Allah davasını ikame etmek için başka bir kavmi görevlendirir.” “Muhammed ölse veya öldürülse Allah yine de dinini tamamlayacaktır,” mealindeki ayetler ile (Âl-i İmran, 144) “Gökler, yer ve içindekileri Allah'a ibadet eder” mealindeki ayet ile çelişir.

“İsticabe” Allah'ın ben duanızı kabul ettim, demesidir. Çünkü daha sonra bu duayı savaş meydanında fiilen kabul edecektir.

¹ Demek bu surenin ayetlerinin çoğu, Bedir Savaşından sonra inmiştir.

“Enni..” Kur’anda genelde Allah, yasaları ve sistemi ile beraber çoğunlukla “Biz” diyor. Burada fiilî özel kişilik ve benine isnat etmesi, bu yardımın olağanüstü, mucizevî bir tarzda olduğuna işarettir.

“Bin” sayısı müşriklerin ordusunun sayısına denktir. “Melek” tekil olarak gelmesi gerekirken “melaike” çoğul olarak gelmesi, bu mucizevî İlahî yardımın çeşitliğine işarettir. Mesela, moral gücü, mesela o gün harika bir yağmurun yağması, mesela müşriklerin, güçlü ve çok oldukları halde korkuya ve dehşete kapılmaları, İlahî, bilinçli bir melek ve kuvvet olarak icra edilmiştir.

“Mürdîfin.” Bu kelime meallerde peş peşe ard arda diye çevrilmiştir. Fakat bu takdirde kelime bir mana ifade etmiyor. Anlaşılan bu kelimenin maksut manası “*Bu melekleri, sizin arınızdandan, sizin arkanızdan bir destek olarak göndereceğiz*” demektir.

Evet, cihattan beklenen meleklerin savaşması değildir. Müminlerin savaşım imtihanlarını vermesidir. Fakat müminler zayıf ve az olduklarından Allah mucize pahasına dahi olsa diyalektik dengeyi ve imtihan sırrını ayakta tutuyor. Olağanüstü olarak Müslümanlara destek veriyor.

10. Ayet: “*Allah bu olağanüstü durumu yaptı ki, size bir müjde olsun, sonsuz bir varlık ve gerçeklik var, diye kalbiniz mutmain olsun. Nihai yardımın ancak sonsuz İlahî sistem demek olan Allah’ın katından geldiğini bilesiniz. Allah’ın sonsuz güç ve imkânlarına (izzetine) rağmen, imtihan gibi belli hikmetler için işi sınırlı ve zor kıldığını anlayasınız.*”

[Muhammed Esed, mucizeye ve olağanüstü İlahî işlere inanmadığı için, *Bu melek meselesi sadece bir vaad idi. Pratik olarak hiçbir şey olmadı*, diyor. Al-i İmran 123.-124. ayetleri de güya böyle imiş, diye iddia ediyor. Hâlbuki bu iddia beş yönden yanlıştır. Şöyle ki:

a) Bu 9. ve 10. ayetlerden “Bir şeyler yapıldı. Ki Sahabeler onunla mutmain oldu” gibi bir gerçeklik gayet açıkça anlaşılıyor. Eğer sadece bir vaad olsaydı, zaten daha önce de böyle İlahî vaadler vardı.

b) Aşağıda meallerini göreceğiniz 11. ve 12. ayetlerin her biri, bu İlahî yardımın beşer çeşidine işaret eder. Bu 10 çeşit yardım, çok özellikli ve görünür olduğundan, ayetler bunları özellikle bize gösteriyor. Yoksa görünmedik 1000 noktadan Müslümanlara özel yardım geldi.

c) Bu surenin 17. ayeti, bu yardımların çoğunun metafizik ve görünmez nitelikte olduğunu bildirir. “*Sizler onları öldürmediniz, Allah onları öldürdü. Sen de ya Muhammed, o bütün kâfirlerin gözlerine giren bir avuç toprağı atmadın. Allah attı. Allah bunu yaptı ki, Müslümanların imtihanı güzel geçsin. Çünkü onlar az ve zayıf idiler. Allah zayıfların halini bilir, onların duasını kabul eder.*”

d) *Âl-i İmran 123 ve 124. Ayetlerin doğru manası ise şöyledir:*²

² Ayetler tam anlaşılın, diye 122-125. ayetleri de beraber olarak okumamız ve görmemiz gerekir. Şöyle ki:

“Bir vakit (Uhud savaşında) müminler dağılmak için uğraştılar. Fakat Allah onların yakını, onları dağılmaktan kurtardı. Dolayısıyla gerçek müminler sadece Allah’a tevekkül etsinler.” (3/122)

“Nitekim Bedir’de sizler ezik olduğunuz halde Allah olağanüstü olarak size yardım etti. Dolayısıyla İlahî değerleri çiğnemekten sakının ki; nimet ve zafer elinize geçsin de şükredesiniz.” (3/123)

“Hani (Uhud’da) Sen Müminlere Rabbinizin indirilmiş üç bin melek ile size yardım etmesi yetmeyecek mi?” (3/124)

[Bedir’de müşrik kuvvet bin kişi idi. Müslümanlar ise 300 küsur idi. Dolayısıyla bin melek ile yardım geldi. Uhud’da ise, müşrik güç üç bin idi. Müslümanlar ise 700 idi. Ki yarısı geri döndü. Onun için burada üç bin ile yardım edilmiştir.]

“Evet, eğer iman ile sabredip İlahî ilkeleri çiğnemekten sakınırsanız ve onlar bu Uhud akınından sonra yine üzerinize gelseler, Allah beş bin **işaretli** melek ile size yardım edecektir.” (3/125)

Nitekim Hendek ve Huneyn’de Müşrikler, Müslümanlar üzerine akın ettiler. Fakat olağanüstü bir şekilde yenilip kaçtılar: Ahzap, 9’da Hendek savaşı bahsinde, *Onların üzerine bir fırtına ve görmediğiniz askerler gönderdik*, deniliyor.

Tevbe, 26’da ise Huneyn savaşı hakkında: “Sonra Allah, Peygamber ve Müminler üzerine bir sebat ve sükûnet indirdi. Kâfirlere karşı görmediğiniz askerler indirdi. Kâfirleri cezalandırdı. Evet, kâfirlerin cezası olağanüstü olur.”

125. ayette işaretli diye çevirdiğim **müsevvimin** kelimesi, etimolojik olarak koku salan veya tam isabet eden manalarına gelir. Evet, ruhaniler gözle görünmez. Fakat geldikleri ortamda güzel bir koku bırakırlar. Ayrıca onlar, akıllı mermiler gibi olduklarından hedefe tam isabet ederler.

[Bu gibi ayetlerde geçen **görmediğiniz askerler** ifadesinden anlaşılıyor ki; bu gibi olağanüstü yardımlar, apaçık ve herkesi iman etmeye zorlayacak tarzda değildir. Yoksa rububiyet ve imtihan sırrına aykırı olur. Bazı rivayetlerde bu gelen meleklerin tasvir edilmesi ise, özel ve kişisel bir görü olduğundan imtihan sırrına aykırı değildir.]

e) Melekler meselesinin sadece bir vaad olmadığını, pratize edilen bir yardım olduğunu bildiren bir delil de şu gelen 11. ve 12. ayetlerdir.

11. Ayet: “Hatırlayın ki; Allah olağanüstü bir şekilde üzerinize uyuklama halini verdi. Ki size bir güven gelsin. Ve yine harika bir şekilde üzerinize gökten bir su indi ki sizi (maddeten) temizlesin ve (manen) şeytanın size bıraktığı yorgunluk gibi kirleri gidersin. Kalbinize bir kuvvet olsun. Ve onunla ayaklarınıza güç katsın.”

Bakın bu 11. ayette bilinçli beş doğal olay anlatılıyor. Bilindiği gibi, doğal âlemde sonsuz bir bilinç var. Her şey bu âlemde bilinçli bir dosyadır. Nitekim Bedir Savaşında hızlı hareket etmek mecburiyetinden ve stresten dolayı çok büyük bir yorgunluk olmuştu. Onun için Sahabeler bir ara uyumuşlar, ardından görülmedik biçimde yağmur yağmış; onlar göletlerde biriken su ile yıkanmışlar, serinlemişler; stres ve yorgunluklarını atmışlardır. Bu özel İlahî ilgiyle psikolojileri sağlamlaşmış; kaslarına kuvvet gelmiştir.

Bu 11. ayet, ikili sisteme işaret eder. Ve beş cümlesiyle der ki; uyku, yağmur, yorgunluk ve canlı dinamik davranışlar, özünde bilinçli birer dosyadırlar. Din bu canlı ve bilinçli yapılara, özellikle onların soyut, ruhanî ve bilinçli boyutuna melek diyor. İnsanlar bu bilinçli ve canlı yapıyı hissettikleri için, ekoloji ve doğa canlıdır, diyorlar. Fakat bu doğal boyutun arkasında tam bilinçli ve canlı olan İlahî benliği bilmiyorlar; melekler ile ruhanilerin kişiliğini göremiyorlar. Hulasa: 11. ayet, yarı fizik yarı metafizik olan doğal âlemdeki beş melek numunesini zikrediyor. Numarasıyla onların ikili sistem üzere nasıl birer yazılım olduklarına işaret ediyor. Bu gelen 12. ayet ise, tamamıyla metafizik ve ruhanî olan beş melek çeşidini dile getiriyor. Tam ruhanî ve metafizik varlıkların, doğal varlıklardan farkı, onların yapısının süreç ve zamanı da içermesidir. Yani ruhun yapısı sadece anlık biyolojik bir yazılım değildir, geçmiş ve gelecek zaman ve süreci de içine alan ve dört boyutlu olan bir yazılımdır, diye son derece önemli bir ontolojik bilgiyi bu asrın insanına sunuyor. Whitehead buna Süreç Teolojisi diyor. Evet, 12 sayısı ve katları zamanın ve çağların simgesi ve şifresidir.

11. Ayetin Kelimeleri

“İz” geçmiş zaman edatıdır. Bu ayetlerin Bedir Savaşından çok sonra indiğine işarettir. Ayrıca zamanlar üstü İlahî müdahaleye de işaret eder. Çünkü Arapçada zamanlar üstü işler geçmiş zaman ile ifade edilir.

“Gaşiy” tamamen örtmek ve kapatmak demektir. Bu ise, o zaman için Sahabelerin bütün sıkıntılarının giderilmesine işaret eder.

“Nuas” kelimesi, anlık fakat çok derin bir uyuklama manasına gelir. Müfessirler burada bu kelime huzur ve sükûnet manasında kullanılmıştır, demişler. (Müfredat)

“Emeneten minhu” Allah’tan bir güven manasına gelir. Evet, psikolojik tedavi ve desteklemede uyku ve sükûnet çok önemlidir. Fakat bunlardan daha da önemlisi; güven duygusudur. Çünkü psikolojik sıkıntılarının yüzde doksanı kaygı ve korkulardan kaynaklanıyor. Demek bu inceliğe işareten bu kelime cümlenin temyizi veya tekidi olarak gelmiştir.

“Gökten bir su indirmek..” Su, psikiyatrik sıkıntılarının tedavisinde çok büyük bir sebeptir. Bir de eğer bu su yağmur tarzında olursa, insanın bedenindeki ve çevresindeki gerilim oluşturan elektriği alır, insan ruhunda büyük bir rahatlık hisseder.

Fakat bütün bunlara rağmen eğer insanın bedeni, kirli ise yine sıkıntılar olur. İşte bu noktaya da işareten “gökten bir su indirdi ki; sizi onunla yıkatsın.” diye cümle devam etmiştir.

“*Ve şeytanın bıraktığı pislikleri gidersin*” cümlesinde, bazıları bu pislik cenabettir, demişler. Çünkü gerilimden dolayı insan ihtilam olur. Bazıları da cenabet kirlilik sayılmaz; bu olsa olsa yorgunluk, sıkıntı gibi manevi bir pisliktir, demişler.

“*We li-yarbita ala kulubiküm*” kalbinize toparlayıcı bir bağ geçirsin, mealindeki bu cümle, yine Psikoloji ilminden bir gerçeğe işaret ediyor; diyor ki:

“Psikolojik ve psikiyatrik sıkıntı ve sorunlar, beyinde herhangi bir eksiklik ve arızadan kaynaklanmıyor. Bütün bu sıkıntı ve sorunların nedeni beynin bir bütün ve bir arada ahenkli olarak çalışmasıdır. Ki bunun ileri safhasına şizofreni denilir. Şizofreni kelime olarak beynin ve kalbin (bilinçaltının) kopuk ve dağınık çalışması demektir. Arapçada akıl kelimesi ise, değişik olayları ve farklı duygu ve düşünceleri birbirine bağlayıp başarılı bir şekilde sonuca karar vermek demektir.”

“*We yüsebbite bihil-akdam*” ve Allah bu özel müdahaleleriyle ayaklarınıza güç ve direnç (sebat) vermek istedi.

[Demek kas hareketi ve maddi işler, birçok psikolojik ve manevi işlemlerin bir sonucudur. Bu cümlelerin, ilmî gerçeklere işaret edecek şekilde dizilmesi ve yanlış bilgi içermemesi de başlı başına mucizevî bir nüktedir. Çünkü o gün için bu gibi meseleler ilmen bilinmiyordu.

12. Ayet: “*Hatırla ki: Seni geliştirmek için gönderen Rabbin, meleklere mesaj veriyordu: Ben sizinle beraberim. İman edenlere güç verin. Ben kâfirlerin kalbine korku salacağım. Sizler o kâfirlerin boyunlarının üstüne ve onların bütün kaslarına vurun.*”

Bu 12. Ayetin Kelimeleri:

“İz” bu edatın tekrar edilmesi, ruhanî boyutun psikolojik boyuttan farklı olduğuna işarettir. Yoksa bu edat tekrar edilmezdi; cümle direkt atıf ile başlayabilirdi.

“*Senin Rabbin meleklere vahiy ediyordu.*” Allah’ın bütün evrene ve bütün meleklere vahiy göndermesi, varlıkları birbiriyle iletişime geçirmesi, sürekli ve daimi olmasına rağmen, Bedir Savaşındaki meleklere verilen bu komutun özelliğine işareten “*Senin Rabbin meleklere vahiy ediyordu*” diye ayrıca vurgulanmıştır. Ve bunun, imtihanın dengesinin ve gelişmesinin (rububiyetin) devam etmesi için olduğuna işareten, *Allah vahiy etti*, denmemiş de, *Senin Rabbin vahiy etti*, denilmiştir.

“*Ben sizinle beraberim*” mealindeki ***enni meakum*** ifadesi, meleklerin kanunî ve düzenli çalışmalarına rağmen, Bedir’de özel ve kasıtlı bir şekilde çalıştırıldıklarına işarettir. Bu kelime der ki; imtihan ve gelişme kanununun devamı için bu özel müdahale gerekli idi. Dolayısıyla özel müdahalede de düzen ve kanun boyutu vardır.

“*Allah, meleklere müminlerin kalbine sebat ve direnç verin, diye vahiy etti.*” Bu sebat ve direnç, ya meleklerin Sahabelere görünmesiyle veya rüyada onlara olağanüstü şeyler gösterilmesiyle veya imanlarından dolayı edindikleri psikolojik sağlık sayesinde gerçekleşmiş olabilir.

Çok ilginçtir ki ayet, müminlere güç verme emri, meleklerle yapılmıştır, diyor; fakat bir sonraki cümlede, Allah direkt olarak “Ben o kâfirlerin kalbine korku salacağım” diyor. Bu işi meleklerle bırakmıyor. Bu değişiklik ise, dört nokta içindir:

a) Allah’ın burada bu korku vermeyi kendi kişiliğine isnat etmesi, o korkunun büyüklüğüne ve olağanüstü bir seviyede olduğuna işarettir.

b) Böyle bir korkunun kâfirlerde oluşması için ayrıca melekler gibi pozitif bir sebep gerekmiyor. Onların Allah’ı inkâr etmesi korkunun olması için başlı başına bir sebeptir, diye cümle farklılığıyla vurgulanmak istemiştir. Evet, inanmayan bir insan her şeyden çok yüksek bir derece korkar.

c) Korku negatif bir şey olduğundan onun sebepleri sonsuz sistemin onlara göre yürümemesi, sahabelerin olağanüstü cesareti onların ebediyete inanmayışı gibi birçok sebep sayılabilir. Onun için ayet korku vermeyi meleklerle bırakmamıştır.

d) Meleklerin fitratı tekdüzedir. Hayır meleği, aynı zamanda şer meleği olamaz veya şer meleği aynı zamanda hayır ve olumluluk meleği olamaz, diye ayet bize ontolojik bir ders veriyor.

Fakat bu ontolojik gerçeklikle beraber bu gelen iki görev de onlara verilmiştir:

1) Boyunlarının üzerine vurmak.

2) Onların bedenlerinden her kas parçasına vurmak.

Bu iki cümle vücudun bütün çalışma sistemini özetliyor. Depresyon veya başka bir sebeple boyun kilitlendiğinde beyin, artık vücudu idare edemiyor. Beyin, komutları sağlıklı olarak verebilse de eğer beden sahasındaki kas sistemi kilitli ise yine hiçbir icraat yapamaz.

Bu iki cümle, ilmî bir gerçekliğe işaret ettiği gibi, savaş ile ilgili olduğundan stratejik bir gerçeğe de işaret eder. Düşmanın komuta merkezini kilitlemek .. Veya komuta merkezi ile cephe arasında iletişimi kesmek.

Ayetin son kelimesi olan **benan** parmak ucu manasına gelir. Etimolojik olarak belirginleşmiş kas manasına gelir. Çünkü parmak ucu da bir kastır.

“*Boyunlara vurun, kaslara vurun*” emri, meleklerle hitap olabileceği gibi Sahabelere hitap da olabilir. (Nesefî...) Bu takdirde bu iki emir, öldürmek ve yaralamaktan kinayedir, deriz.

[Boyunlar manasına gelen **a'nak** 222 ediyor. Vurun manasına gelen “*idribû*” 1010 ediyor. Kaslar manasına gelen **benan** 103 ediyor. Bu sayılar ise, bazı manevi ve teknik yapıların sembolüdür.]

13. Ayet: “*Allah böyle yaptı. Çünkü onlar Allah’a ve onun Resulüne karşı geldiler. Ve kim Allah’a ve Onun Resulüne karşı gelse, bilsin ki; bunun sonucu çok ağır ve şiddetlidir.*”

Allah'a karşı gelmek, onun evrensel ve doğal yasalarına karşı gelmek demektir. Onun Resulüne karşı gelmek ise, Allah'ın ekstra vahiylerle gönderdiği dinî sisteme karşı gelmek demektir. Mesela, komünist dünya, insanlık için çok temel yasalar olan mülkiyet, ibadet ve sosyal rekabeti inkâr etti. Ayrıca Allah'ın elçileri olan bütün kutsal ve semavi dinleri yasak ettiler. Ve sonuç çok ağır ve pahalı bir yıkım oldu.

Ve mesela Mekke müşrikleri, Allah'ın teklifini, aşkınlığını ve bunun bir yansıması olan ahireti inkâr ettiler. Hz. Muhammed'in peygamberliğine karşı savaştılar. Fakat sonuç çok ağır bir mağlubiyet oldu. Bazıları bu farkı bilmediğinden Allah ve resulü aynı şeydir, diyorlar. Neden ayrıca resulü tekrar edilmiştir, diye sorguluyorlar.

Bu 13. Ayet, 13 yıllık Mekke dönemine ve 130 yıllık Komünizm tarihine işaret ettiği gibi, (Şakku kalimasindeki çoğul manasını veren okunmayan elif sayılmazsa) 57 harfiyle Allah'a ve Hz. Muhammed'e karşı gelen önemli bir zata da işaret eder.

Yahudiler tarihinde tevafukları inkâr edilemeyecek kadar çok olan 13 sayısı, bu ayet, bir yönüyle İslama karşı gelen Yahudilere de bakıyor, ince bir işaret olabilir. Nitekim daha sonra nazil olan surelerde bu *müşakkat* kelimesi, genelde Yahudiler için kullanılmıştır.

Son Bir Not: Karşı gelmek, mücadele etmek manasına gelen **şakk** kelimesi etimolojik yönüyle yarmak ve bölmek demektir. Bu da dini, doğadan ayıranların veya doğayı dinden ayıranların veya Hz. Muhammed ile Kur'anı birbirinden farklı görenlerin yanlışına işaret ediyor.

14. Ayet: *“İşte bu ve benzeri mağlubiyetleri tadın. Ayrıca inanmayanlar için ateş (cehennem) azabının olacağına inanın.”*

Bu ayet, inanmayanların yani dine karşı gelenlerin dünyada da, ahirette de bin bir çeşit sıkıntı ve azap çektiklerini dile getiriyor. 13. ayetin başında, “işte bu” manasına gelen **zalıke** kelimesi geçti. Kâfirlerin Bedir Savaşındaki mağlubiyetlerine işaret etti. Bu 14. ayette ise “İşte bunlar” manasına gelen **zalıküm** kelimesi çoğul olarak kullanılmıştır. Bu ise, kâfirlerin ömür boyu ve tarih boyunca dünyada ve ahirette çektikleri sıkıntı ve azaplara vurgu yapıyor.

Azab ve sıkıntıları, **tadın** kelimesi ile ifade etmek, aklınızı başınıza alın, manasını vurgulamak içindir. Kâfirler kelimesinin seçilmesi, küfrün başlı başına bir azap olduğuna işaretler. *Azaben-nar* isim tamlaması, izafe-i beyaniyedir. Bu azapların ateş kadar acı verdiğine işaretler. Nitekim **ateş** kelimesi çoğu zaman azap ve acıdan kinaye olarak söylenilir.

15. Ayet: *“İşte madem gerçek böyledir; ey inanmışlar, sizler, ordu halinde dahi olsalar kâfirlerle karşılaştığınızda sırt çevirip kaçmayın.”*

16. Ayet: *“Kim böyle bir günde sırt çevirip kaçarsa o, Allah'ın gazabını hak etmiştir. Onun son sığınağı cehennemdir. Ve varılacak en kötü yer orasıdır.”*

[Bazıları, bu gibi ifadeleri askerî bir teşvik olarak görebilir. Fakat Kur'an sade kuru bir teşvik değildir. Kur'an, kâinatın ve olaylarının ifadesidir. Dolayısıyla bu durum, manevi ve askeri

açından da gerçektir ve doğrudur. Bu durum, cepheden kaçanların başına gelen bir kanun ve hakikattir. Nitekim dahi bir Albay, askerlerine şöyle hitap ediyor:

"Hem korkutanlara deyin ki: "Yüz binler ihtimalden bir ihtimal değil, yüzden yüz ihtimalle bir helâket gelse, zerre kadar aklımız varsa, korkup, komutanımızı bırakıp kaçmayacağız."

Çünkü mükerrer tecrübelerle görülmüş ve görülüyor ki; büyük kardeşine veyahut üstadına tehlike zamanında ihanet edenlerin, gelen belâ en evvel onların başında patlar. Hem merhametsizcesine onlara ceza verilmiş ve alçak nazarıyla bakılmış. Hem cesedi ölmüş, hem ruhu zillet içinde manen ölmüş. Onlara ceza verenler, kalplerinde bir merhamet hissetmezler. Çünkü derler: "Bunlar madem kendilerine sadık ve müşfik komutanlarına hain çıktılar; elbette çok alçaktırlar, merhamete değil tahkire lâyıktırlar."

Madem hakikat budur. Hem madem bir zalim ve vicdansız bir adam, birisini yere atıp ayağıyla onun başını katî ezecek bir surette davransa, o yerdeki adam eğer o vahşî zalimin ayağını öpse, o zillet vasıtasıyla kalbi başından evvel ezilir, ruhu cesedinden evvel ölür. Hem başı gider, hem izzet ve haysiyeti mahvolur. Hem o canavar, vicdansız zalime karşı zaaf göstermekle, kendisini ezdirmeye teşci' eder. Eğer ayağı altındaki mazlum adam, o zalimin yüzüne tükürse, kalbini ve ruhunu kurtarır; cesedi, bir şehid-i mazlum olur. Evet, tükürün zalimlerin hayâsız yüzlerine!" (Mektubat)

Evet, insan savaşta sıcaklık içinde imtihanını verince, artık ölmekle yaşamayı bir görür; sonsuz ve soyut değerleri anlar. Bedenin de, maddi sebeplerin de bir perde olduğunu bilir. Sonsuz bir iman elde eder; mucizevî bir tarzda zaferlere mazhar olur.

17. Ayet: *"Ey müminler, siz gerçekte o kâfirleri öldürmediniz; Allah idi onları öldüren. (Çünkü sebepler açısından sizde böyle bir imkân yoktu. Bu mucizevî bir zafer idi.) Nitekim ya Muhammed, attığın bir avuç toprağın bütün kâfirlerin gözüne girmesinde de sen atmadın. Allah attı. (Çünkü madde ve fizik ölçeğinde böyle bir şey mümkün değildi.) Allah iki yönden böyle mucizevî bir iş yaptı ki; müminlerin imtihanı güzel geçsin. (Onlar, cepheden kaçmamakla imtihanlarını yeteri kadar verdiler. Ayrıca savaşın acılarını çekmelerine gerek kalmadı.) Allah işleri böyle yaptı. Allah her şeyi işiten, her şeyi bilendir."* (Müslümanların zayıflığını biliyordu, onların duasını kabul etti..)

[Bu 17. ayetin numarası bu olayların Ramazanın 17. gününde gerçekleştiğine bir remizdir. Ayrıca Hz. Peygamberin hiç bir fizikî mucizesi olmamıştır, diyenlere bu ayetleri dinlettirmek lazımdır ki; maddilikten ve esbap-perestlikten kurtulsunlar, tevhid ve imana gelsinler.]

18. Ayet: *"İşte bütün bu ve benzeri İlahî özel icraatlarla beraber, o kâfirler bir daha saldırmasınlar, diye Allah onların kurduğu tuzağı zayıflatır."*

[Bu ise, süreç boyunca gözlemlenebilen soyut bir mucizedir. Fizikî mucizeler gibi, anlık değildir. Onun için **muhin** (zayıflatır) kelimesiyle; yani fiil olarak değil de süreklilik bildiren ism-i fail ipi ve isim cümlesiyle ifade edilmiştir.]

Bu 18. ayet bir tek cümle olduğu halde müstakil bir ayet olması, savaş gerçeğinin tuzaklar kurlar tarzında sürekli olarak devam ettiğine işarettir.

Ayrıca Avrupa'nın İslam Âlemi için 18. Yüzyılda kurduğu tuzakların büyüklüğüne ve sürekliliğine işarettir. Sömürgeleştirme, dinsizlik ve pozitivismi yayma ve İslam'ı karalama bunlardan bazılarıdır. En önemlisi de, bu gibi yanlışlarını, medeniyet, bilimsellik, özgürlük gibi sloganlarla insanlara yutturmaları oldu. Bu ve benzeri tuzaklar, o kadar sürekli ve güçlü idi ki, 19. ve 20. asırda bile devam etti. Fakat bu tuzaklar, hainane olduğundan; doğallık ve gerçeklik içermediğinden, Allah'ın doğal, gerçek ve sonsuz olan sistemi içinde zayıf kaldı.

Hiçbir tefsirde rastlayamadım; fakat bu ayetten anlaşılıyor ki; Mekkeli müşrikler, Müslümanlar için tuzak kurmuşlardır. Onlara mal yüklü kervanı haber verip onları Medine'nin dışına çekmek, bu sayede büyük bir ordu ile onları bitirmek istiyorlardı. Allah da onların tuzağını başlarına geçirdi. Müslümanlar kervanı göremedi, ordu ile karşı karşıya kaldılar. Ve harika bir şekilde zafer kazandılar. Dolayısıyla kâfirlerin tuzağı boşa gitmiş oldu; rezil olup geri kaçtılar. *Muhin* (ihanet etmek) kelimesi, zayıf bırakmak manasına geldiği gibi rezil etmek manasına da geliyor.

Bütün bunlara rağmen, Mekkeliler ha bugün, ha yarın; biz bu işi bitireceğiz, dedikleri gibi, Avrupa materyalizmi ve modernizmi de 200 yıl boyunca bütün dünyayı modernleştireceğiz, medeniyet ve bilim çağı olacak, diye büyük bir fetih beklemişler. Onun için 19. ayet onlara şöyle hitap ediyor:

19. Ayet: *“Eğer fetih bekliyorsanız, iyi bilin ki; İslam'dan daha güzel bir fetih yoktur. Bu ise gelmiştir. Artık onu beklemeye gerek yoktur. Eğer bu yıkıcı, yok edici saldırılara son vererseniz; bu sizin için daha iyi olur. Eğer saldırmaya geri dönerseniz, biz de geri döneriz. Çok büyük de olsa sizin bloğunuz size bir fayda sağlamayacaktır. Ayrıca bilin ki, Allah ve onun doğal sonsuz sistemi, iman edenlerle beraberdir.”*

20. Ayet: *“Artık ey iman etmiş Müslümanlar, Allah'a (evrensel değerlere) ve Resulüne (İslam dinine) itaat edin. Bütün bu gerçekleri işittiğiniz halde; sakın İslam dininden vazgeçip kaçmayın.”*

[İslam Âleminin geneli, *İslam'a sırt çevirmeyin* emrini tutmuşsa da, maalesef bazı Müslüman gruplar 20. asırda İslamiyeti bırakmışlardır. *İşittiğiniz halde* kelimesi işaret eder ki; 20. asırda Müslümanların sadece söz gücü olacaktır. Diğer bütün güçlerini yitirmiş olacaklar.]

21. Ayet: *“Sakın sakın, dinlemedikleri, anlamadıkları halde, dinliyor ve anlıyor, diyenler gibi olmayın.”*

22. Ayet: *“Allah katında canlıların en kötüsü, o sağır ve dilsizler ki; akli melekelerini hiç kullanmıyorlar.”*

[İnsan, sağır olursa, dil öğrenemez. Dil ve kavramları öğrenemeyen de düşüncesini kullanamaz, diye ayet üç kelimesiyle bilimsel bir gerçeğe işaret ediyor. Ayrıca dinlemeyi bilmeyen, belli dinî değerlere inanmayan, bir şeyler anlatamaz. Anlatamayan insan ise, beyin

fonksiyonlarını kullanamaz diye ayet, psiko-sosyolojik bir gerçeği dile getiriyor. Bu asırdaki hedonizm, kültürel bombardıman, materyalist bilim anlayışı gibi hastalıklar, eğer böyle devam ederse, 21. asırda insanlık böyle bir çukura düşecek diye insan endişe ediyor.]

23. Ayet: “Eğer Allah onların içinde iyi ve yararlı bir şey bilse, onlara mesajını işittirirdi. İşittirse de onlar yine arka dönüp vazgeçecekler.”

Bu ayet, insanın iki çeşit imtihanına işaret eder. Biri yapısal, diğeri iradî ve ihtiyarî.. Ayet der ki, bunlar materyalizm ve hedonizmden dolayı bütün iyi yeteneklerini yitirmişler. Yararlı bir yetenekleri kalmamış ki; Allah mesajını onlara işittirsin. Onlara işittirse de onlar, irade ve meyillerini yine kötüye kullanırlar, yine dini bırakıp kaçacaklardır..

“Allah, onların içinde yararlı bir şey bilse..” ifadesi, varoluşla ilgili çok derin bir meseleye işaret ediyor. Bu mesele, bu kitabın içinde Hucurat suresi tefsirinde geçtiğinden, işin izahını oraya havale ediyoruz. Şimdilik sadece şu kadar deriz: Allah’ın ilmi varlığın özü demektir. Bir şey fizik veya metafizik olarak eğer varsa mutlaka onun ilminde vardır. Bu ifade onların içinde hiçbir yararlı taraf kalmamıştır, manasına gelir. Ve içinde hiçbir iyi taraf kalmadığı halde, “benden iyisi yoktur,” diyenlere bir uyarıdır.

Evet, bütün yeteneklerini çürüten, sonsuzluğa çıkma aracı olan imtihanını kaybeden insanın hiçbir yararlı tarafı kalmaz. Dolayısıyla hayvanlardan daha düşük bir derekeye düşmüş olur. İşte insanın bu şekildeki düşüşünü anlamak için şu gelen 24. ayet, büyük bir seslenişle bütün insanlığı uyarıyor:

24. Ayet: “Ey iman edenler, Allah’ın sizi, böyle bir düşüşten kurtaran çağrısına cevap verin. Peygamberin, sizi diriltecek şeye yaptığı çağrısına da cevap verin. Bilin ki, her şey Allah’ın elindedir. İsterse kul ile kalbi arasına girer; insanın serbestiyetini bloke eder. Her şey nihai olarak Ona varır, dünya ebedi değildir; hepiniz, ahirette Onun huzuruna varacaksınız.”

Bütün insanlık dünyası kadar geniş olan bu ayeti tam açıklamak için en az bir cilt kitap yazmak gerekir. Biz şimdilik o deryaya dalmayacağız. Sadece ayetin beş cümlesinin kısa bir manasına ve bunun beş cevherine işaret edeceğiz; daha sonra ayetin bazı kelimelerinin işaretlerine bakacağız. Şöyle ki:

Her varlık yaratılırken kendisine lazım olan maddi ve manevi donanımıyla dünyaya gelir. İnsan dahi yaratılırken, kendisine lazım olan organ ve bedeni fonksiyonlar yanında onu yaşatacak manevi ve soyut bazı değerlerle doğar. Dolayısıyla kendine has bir dünyası, kendine has bir inanç ve düşüncesi olur. Böylelere bir din gelmezse de, bu seviyedeki bir yapı, onlar için yeterli olur. İnsanî ve sosyolojik bazı kurallar, onlar için bir din sayılır.

Buna, *ey iman gibi soyut değerleri bilenler*, manasını veren, *ya eyyühellezine âmenu* cümlesi, ikinci bir mana katmanı olarak işaret eder.

İkinci grup insanlar, bu sosyolojik temel değerler üzerine medeniyet ve devlet gibi kurumları inşa ederler; bilimsel verilerle insanlıktan beklenen dünyevî bir seviyeyi tuttururlar. Bir yaratan fikrini edinirler; soyut birçok kanun ve kurallar koyarlar.

Bunlara, eğer semavi bir din ve peygamber gelmemişse bu seviye, onların ehl-i necat olmaları için yeterlidir. Bu konuda Ehl-i Sünnetin iki mezhebi de müttefiktirler. Dini literatürde bu seviye için fetret dönemi (vahyin aktif olmadığı dönem) denilir. Bir önceki seviye için ise tufuliyet (çocukluk) dönemi denilir. Ki onlar tamamıyla masumdurlar.

Ayette ikinci cümle olan *Allah'ın (soyut değerlerin) çağrısına cevap verin..*deyimi, 2. mana katmanı ile buna işaret ediyor.

Üçüncü grup insanlar ki; onlar artık çocukluk döneminin çoktan geçmişler. Medeni ve sosyal bir ortam kazandıkları gibi; değişik düşünceler ve insanî dürtüler sonucu günah işlemeye başlamışlar, birbirine zulmediyor olmuşlar. Ve bunun üzerine hem onları bu günah ve zulümlerden kurtarmak, hem çok daha diri ve gelişmiş bir toplum ve medeniyet kurmak için, yani hem daha ileri, hem daha canlı ve kaliteli bir seviye için Allah peygamberler (resuller) gönderir. Aktif, canlı, dinamik, hukukun üstünlüğü olan bir toplum kurur.

Bu dönemde hakka ve doğruya yapılan çağrı çok net ve açık olduğundan “*o elçi sizi diriltecek şeylere çağıracağı zaman*” cümlesiyle bu dönemin özelliğine ayrıca vurgu yapılmıştır. Yani **Allah** kelimesi ile işaret edilen soyut değerlerin çağrısı, tam somut ve belirgin olmadığından **deakum** fiilinin öznesi, Allah kelimesine değil de er-resul kelimesine racidir. Asıl, insanî, soyut ve gerçek değerlerin ancak semavi bir din ile olabileceğine ve yaşanabileceğine işaret eder. Kur'an Bakara, 13. ayette bu 3. dönemi şöyle anlatır:

“İnsanlar bir tek ümmet, toplum ve seviyede idiler. Allah müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi.³(Bunun üzerine sınıf farkları doğdu. İhtilafa girdiler.) Ve Allah bu ihtilaflarını yargılamak için o peygamberlerle hukuk (kitap) indirdi. Evet, bilgi ve açık belgeler, insanlığa geldikten sonra, insanlık çeşitleme ve yükselme yarışına girerler. Allah ise iman edenleri, o değişik fikirler içinden doğru olana yönlendirir. Allah istediğini (yani onun meşiet ve iradesine uygun hareket edip hak edeni) doğru yola iletir.” (2/213)

Önemli Bir Ara Not:

Bugün için bütün insanlar, küresel dünyevî değerlerin egemenliği altında olduğundan ve semavi dinler, folklorik ve milli görüntüler dışında hayatın hiçbir alanında etkin olmadığından bu 3. aşama bugün dünyada vardır, denilmez. Nurcular, yaptıkları dinî hizmet ile çok övünseler de onların Üstadı, *Bu asırda din özellikle İslam dini, gündemde olmadığından bir çeşit fetret var,* diyor. (K. Lahikası)

4. grup insanlar, vahyin hakikatlerini ve sonsuz soyut değerleri o kadar çok özümserler ki; her şeyde, mutlak ve İlahî bir varlığı ve Onun yegâne gücünü ve etkinliğini biliyorlar. İnsan, nisbi bir özgürlüğe ve ayrıcalığa sahip de olsa, Allah o sonsuz etkinlik ve yetkinliğiyle insan ve kalbi (bilinci) arasına girebileceğini, onu bloke edebileceğini bilirler. Evet, tarihte böyle insanlar çok yetişmiştir. Bu asırda ise yok denilebilecek kadar az olmalarının sebebi, 3. aşamada anlatılan dinî hayatın olmayışı ve dinin mucizevî bilgilerinin anlaşılmaıdır.

³ Nisa, 163. ve Şura, 13. ayetler, semavi dinler sürecini Nuh'tan başlatıyor.

Nitekim bugünkü tasavvuf, gerçek manada arınma ve seyr u süluk olmaktan çıkmış, ya folklorik olarak ve dünyevî bir cemaatleşme olarak kendini devam ettiriyor.

5. grup insanlar, 1. aşamada anlatılan doğal süreç ile ve 2. aşamada anlatılan soyut değerlerin sevki ile ve 3. aşamada anlatılan dinî düzen ile ve 4. aşamada anlatılan bilgelik ve ruhanî birikim ile o kadar çok yükseliyorlar ki; hayatın ve var olmanın kesintisiz olduğunu görür gibi inanırlar. İşte “*Ve bilin ki; hepiniz Allah’ın huzurunda (ahirette) dirileceksiniz..*” cümlesi bu seviyeye bakıyor.

Bu beş grup, ehl-i necattırlar. Bunun mantığını anlatacak bir hatıramı sizinle paylaşayım: Bir gün bir Müslüman lider, İslam madem tek hak dindir, neden bütün dünyaya egemen olamıyor, diye bana sordu. Ben de cevaben:

İslam bütün semavi dinlerin ismidir. Bu da düzenli ve organizeli olmasa da insanların çoğuna egemendir. Nitekim Allah’a inananlar, inanmayanlardan daha çokturlar. Aile kurup meşru yaşayanlar, fuhuş ile yaşayanlardan daha çokturlar. Helalinden rızkını temin edenler, hırsız ve hilebazlardan daha fazladırlar, dedim. O lider ise, ben böyle düşünmemiştim, dedi.

Bütün bu gruplardan başka fakat azınlık bir grup daha var ki; hiçbir kutsala ve hiç bir değere inanmıyorlar. Bunlar mutlak materyalist ve hedonist kişilerdir; adeta şeytanlaşmışlardır. 22. ayet, biraz önce bunları bize bildirdi. *Ben ateistim*, diyen insanların hepsi böyle değildir, diye biliyorum. Çünkü Allah algısı, insanlık âleminde çok farklı olduğundan her ateist mutlak değerleri değil de mesela Kilisenin Allah algısını veya başka bir mezhebin Allah algısını inkâr eder. Ayrıca ateistlerin bir kısmı da agnostiktir. Birçoğu ise, mutlak materyalist ve hedonisttir, diyebiliriz.

Varlık ve hayatın nihai amacı sürekli gelişme olduğundan sözü geçen bu altı grup insan daima imtihana ve test edilmeye tabidirler. Değişik musibetlerle ve dinamik değişimlerle fitneye atılırlar. Fakat bu musibet ve fitneler gelince, imtihan ve sınav sırrı bozulmasın, diye yaş kuru beraber yanar. Hulasa imtihan ve deneme bireysel olduğu kadar toplumsaldır da... İşte bu gelen 25. ayet, bu yapısal gerçeğe karşı insanlığı uyarıyor.

İnsan sadece bireysel bir varlık değildir. Grup, toplum, ümmet hatta bütün varlık bazında entegre ve dolayısıyla sorumludur. Ve kimin seviyesi daha çok yüksek ise o daha çok sorumlu olur. Onun için bu 24. ve 25. ayetler, 1. mana katmanı ile sadece Müslümanlara hitap ediyor. 2. bir mana katmanı ile bütün insanlığa hitap ediyor.

24. Ayetin Kelimeleri

“*Ya eyyühellezine amenu*” ey iman ile bilinenler, mealindedir; 1. mana olarak Müslümanlar demektir. Evet, gereği gibi, Allah’a ve dine inananların çoğu Müslümanlardır. Bunun 2. manası bütün insanlıktır. Ki, bütün canlı türler içinde inanç ve soyut değerlerle bilinen sadece insan nevidir.

“*İstecibu lillah*” (Allah’ın çağrısına cevap verin) ifadesi, işaretten, Allah sizi soyuttan ve manadan yarattı. Ki bu somut âlemde gelişip yine ona dönersiniz.

“*Er-resul..*” Allah’ın elçisi Muhammed denmeyip de genel manaya açık olarak sadece “*elçi*” denmesi, diğer peygamberleri de içine almak içindir.

“*İza deaküm*” (sizi çağırdığında) fiilini Peygambere isnat etmek, Peygamberin çağrısının somut ve zaman içinde olduğuna işaretler.

“*Sizi diriltecek şeye*” ifadesi, toplumu ve bireyi sürekli yenileyecek, onu canlı tutacak, sadece dindir, diye insanları uyarıyor.

* Allah’ın mutlaklığı, soyutluğu, insan ile iradesi arasına girebilmesi gerçeği ancak ilimlerle bilinebileceğine işaretlen bu 4. cümle, *i’lemu* (bilin) emri ile başlamıştır.

* Ayrıca ahiret ve diriliş bir nevi soyut ve ruhanî olduğundan *ennehu* zamiri mutlak bırakılmıştır. İşin şen ve niteliğinin yüceliğine işaret eder.

* Metafizik ve başka boyutlardaki varlık katmanını, Allah’ın katı manasına gelen *ileyhi* kelimesi ile ifade edilmiştir.

Haşır, diriliş ve toplanma demektir. Orada bütün varlıklar, bütün değerler, bütün insanlar bir araya gelecekler. Dolayısıyla haşır ruhanî olduğu kadar, cismanidir de...

25. Ayet: “*Öyle bir fitneden sakının ki; sadece sizden zulmedenlere has kalmaz. Bilin ki; imtihanın her safhası sonsuz İlahî sistem ile ilgilidir; hangi seviyede olursa olsun, bu sisteme zarar vermek (yani zulmetmek) çok şiddetli bir azabı sonuç verir.*”

Zulüm dengesizlik demektir. Bütün günahlar, bütün cehaletler, bütün haksızlıklar, dengesizlik olduğundan imtihan sistemini ilgilendirir. Dolayısıyla ceza ve yıkım, sistemin içinde olan herkese gelir.

Burada fitne, denenme ve test aracı değil de musibet manasındadır. Denenme araçları, genelde musibet tarzında olduğundan, bu kelime ortak olarak (müşterek) kullanılmıştır. Hem musibet hem imtihan aracı manasına geliyor.

Bu geçen 25 ayette varoluş, hayat ve hayattaki imtihan, denenme ve gelişme hakkında birçok yapısal bilgi ve kurallar verildi. Birçok teşvik, emir ve yasaklar söylendi. Bundan sonra gelen 50 ayette ise, uygulamalı olarak, güçlü ve imtihanını verebilen bir cemaat oluşturuluyor. Bunda yani uygulamada dahi Kur’anın birçok mucizeliğini görebiliyoruz. Mesela, bu 50 ayet, birinci planda Sahabe cemaatini oluşturan bilgi ve ilkeler içerdiği halde, sanki 1400 yıllık Müslüman Ümmetin oluşması ve sorunları için inmiştir, gibi görünüyor. Kur’anın zamanlar üstü olduğunu bildiriyor; tarihsel olmadığını ispat ediyor. Mesela bu gelen 26-28. ayetlerde üç önemli nükte vardır; şöyle ki:

1) İnsan birçok ruhanî tecrübe geçirse de, birçok mucize görse de, nefis sahibi olduğundan yaşadığı müddetçe insanın imtihanı, denenmesi ve gelişmesi sürer; dolayısıyla kaybetme ihtimali de devam eder.

2) Sahabe cemaatinin oluşumu özel İlahi desteklerle olduğu gibi; İslam Âleminin 1400 yıllık oluşumu da birçok harikalar içeriyor. Ayetler, bize İslam tarihinin de bin bir badire atlattığını fakat özel ilahi İnyetler ve İslam dininin mucizevî ilkeleriyle ayakta kaldığını söylüyor.

3) İnsan, Bedir Savaş'ı gibi bir süreçten geçse de; insanın bilinçaltını oluşturan kollektif yapı ve mal ile olan doğal bağlantıları devam eder. Dolayısıyla diyebiliriz ki; sağlam ilkeler üzere kurulu, sosyal bir yapı olmadan; insan mal ve benzeri konulardaki zaafını aşmadan soyut bilgiler yok olmaya mahkûmdur. Yani Hz. Muhammed gibi, manevi değerleri getiren birçok insan tarihte var. Fakat bu ilkeleri onun kadar başarılı bir şekilde hayatta uygulamaya geçiren yok sayılır. İşte şu ayetlere beraber bakalım:

26. Ayet: “*Ey Sahabe toplumu ve ey İslam Âlemi! Hatırlayın, sizler çok az idiniz; yeryüzünde çok zayıf idiniz. Çevredeki güçler, sizi kapacak diye korkuyordunuz. Buna rağmen Allah sizi barındırdı; özel yardımı ile sizi destekledi. Size birçok güzel ve hoş rızıklar verdi. Artık şükretmeniz, gerekir.*”

Demek o günkü durumdan memnun olmayan Sahabeler varmış ki, ayet onları uyarıyor; şükür ve memnuniyete davet ediyor. Evet, Sahabelerin Kur'an ve İslamla tanışması, Medine'de barınmaları ve savaşlarda birçok İlahi inayete mazhar olmaları, Medine'de yeni ve güzel geçim imkânlarına kavuşmaları, şükür ve memnuniyet gerektiren önemli, özel ve büyük gerçeklerdir. Nitekim bu sayede mutlak bedeviyetten, medeni ve güzel bir toplum kurmuşlardı.

Bugün de bazı Müslümanlar, dinin binbir güzel değerine rağmen, petrol ve diğer doğal kaynaklar gibi binbir nimete sahip olmalarına rağmen, binbir badireyi atlatıp dünyanın en güzel bölgesi olan Ortadoğu'ya sahip olmalarına rağmen ve tarihte yüzlerce şanlı başarılarla rağmen, kişisel menfaatler yüzünden mevcut durumu beğenmeyip Batının sefih ve zalimane hayatına özeniyorlar..

26. Ayetin Kelimeleri:

Üzkürü kelimesi “anın” demektir. İşaret eder ki bilgi, eğer tekrar edilmezse unutulur; unutilan bir şey ise, yok hükmündedir.

“*İz*” geçmiş zamanı anın, manasına gelen bir edattır. Evet, hayat geçmiş ve geleceğin bağlantılarından doğan bir birlik kanunudur. “Sizler çok az idiniz..” ifadesi, Müslümanların az olması, bir eksiklik değildir, özellikli ve kaliteli olmaları daha önemlidir, diye hatırlatıyor. Müslümanların azınlıklara iyi davranmasını da öğüt veriyor.⁴

Yeryüzünde zayıflar olarak, cümlesi, sosyolojik bir gerçeğe işaret eder. Der ki, nasıl azınlıklar çoğu zaman topluma yön veriyorsa; aynen öyle de toplumda zayıf ve azınlık olmak, önemli bir dinamiktir; çünkü onlar daha çok ihtiyaç hisseder; daha çok çalışırlar.

⁴ Evet, İslam tarihinin başarısının bir sebebi de, bütün devlet kurumlarında ve sosyal hayatta Müslümanların azınlıklara ve diğer kültürlere iyi davranmaları olmuştur. Hatta Medine'de azınlıklar ile Müslümanlar eşit haklara sahip idi. Fakat kıskandılar, hıyanet ettiler, dolayısıyla sürgün edildiler.

“İnsanların sizi kapmasından korkuyordunuz.” Az olmak, zayıf olmak, korkmak üç önemli acıdır. Fakat Allah acıları acı olsun, diye yaratmamıştır. Mesela; bu üç sebepten dolayı “Sizi Medine’de barındırdı, özel yardımını ile sizi destekledi, size bol başarılar nasip etti; artık halinize şükredin.”

“Şükür etmek” memnuniyet demektir. Yani nasıl sosyal sıkıntılar, gelişmenin motor gücü oluyorsa, memnuniyet de insandaki potansiyel enerjileri aktif kılar; o sayede insan mutlu olur.

27. Ayet: “Ey iman edenler, bile bile emanetlerinize hıyanet ederek, Allah’a ve Resule hıyanet etmeyin.”

Yani İslamiyet, doğruluk ve güvenilirliktir. Eğer doğru ve güvenilir olarak davranmazsanız, Resule (İslam dinine) hıyanet etmiş olursunuz. Çünkü bu durumda İslam diye bir şey ortada kalmaz. İslam yani sağlıklı dini bir yaşam olmayınca sonsuz İlahi sistem israf olur. Dolayısıyla eğer şahsi emanetlerinize hainlik yaparsanız, Allah’ın sistemine de hainlik yapmış olursunuz.

Burada doğruluk ve güvenilirlik hakkında önemli bir tesbiti aktaralım. Ve hemen hatırlatalım ki; hıyanet gibi zaafılar, her zaman dinsizlikten ve münafıklıktan kaynaklanmıyor, diye bu gelen 28. ayet bizi uyarıyor.

“Münafıkların anlatılan cinayetleri içinde azabın sebebi olarak yalnızca **yalancılığı** zikretmek; yalancılığın şenaati, çirkinliği ve iğrençliği içindir. Bu işaret, bu zehirin tesirinin şiddetini göstermek için, sadık bir şahittir. Çünkü yalancılık, küfrün esasıdır. Belki küfür bir nevi yalancılıktır ve yalancılığın başıdır. Bu yalancılık, münafıklığın alâmetlerinden birincisidir. Evet yalancılık, Kudret-i İlâhiye’ye iftiradır. Ve hikmet-i Rabbaniyeye zittir. Ve yüksek ahlâkları tahrip eden yalnızca odur. Ve odur, büyük teşebbüsleri kokuşmuş leşler haline getiren... Ve onunla zehir, âlem-i İslâm içine yayılmıştır. Ve yalnız onunla nev-i beşerin ahvali bozulmuştur. Ve o yalancılık, âlem-i insaniyetin mukadder kemâlâtına mâni olmuştur. Ve onun terakkiyatını durdurmuştur.

Evet, onunla Müseylimetü’l Kezzab ve benzerleri alçaklığın esfel-i sâfilînine düşmüşlerdir. Evet, bu yalancılık insanlığın sırtında, onu maksadından alıkoyan en ağır bir yükür. Riyanın babası ve tasannuun anası, yalnızca odur. İşte bütün bu sebepler içindir ki; Arş-ı Azamın üstünden nazil olan feryad ile, tehdit ve tel’in ile simgelemiştir; ve cinayetler içinde yalnızca o vurgulanmıştır.” (İşaratül- İ’caz)

27. Ayetin kelimeleri

“Ey iman edenler,” uyarısı, der ki; insan iman ettikten sonra bile, imtihan altındadır; hatta imtihanı daha çok şiddetlenir..

“Allah’a hıyanet etmeyin..” Yani asıl olan sonsuzluk ve soyut değerlerdir. Buna ilaveten ikinci olarak asıl olan, genel sistemin, ekolojik düzenin ve sosyal hayatın devamıdır. Ve

bunların verimli ve sağlıklı yürümesi için, insanın iman edip bu imanını doğrulukla yaşaması gereklidir.

“*Ve peygambere de hıyanet etmeyin*” : Dini hiçbir görevi ihmal etmeyin. İslamı tam yaşayın. Eğer emanetlerinize hıyanet ederek, dini vecibeleri yaşamazsanız, Peygambere hıyanet etmiş olursunuz.

“*Bile bile emanetlerinize hıyanet etmeyin..*”*Bile bile* ifadesi, sehven veya bilmeden yapılan yanlışların affedildiğini bildirdiği gibi; bir kınama ve azarlama manasını da ifade eder: Bilgi ve ilim, gerçeklik ve doğruluk sebebi ve kaynağı iken bazen bencillığe dolayısıyla emanete hıyanete sebep olur, diye insanları uyarıyor.

26. ayet, sosyalleşmemek, dünyadaki İlahî nimetleri takdir etmemek gibi tefrit ve eksiklik günahını gösterirken, 27. ayet aşırı derecede bencilliği dolayısıyla medeni imkânlarla fazlaca düşkünlüğü büyük bir günah olarak gösterir; hıyanete eşdeğer görür.

Bu 27. ayet beş cümlesiyle insanlığa verilen **beş büyük emanete** işaret eder; şöyle ki: İman ile kimlik sahibi olmak; sonsuz ve soyut değerleri bilmek; belli, düzenli bir dine sahip olmak; mülkiyet, idare ve benlik gibi emanetlere bakmak; en önemlisi de bilgi emanetini taşımakla yükümlü olmak.

Bu derin meseleyi ve bu beş emanetin birbiriyle ilişkisini tam anlamak için Ahzap suresinde emaneti açıklayan ayet-i kerimeyi ve onun kısa bir tefsirini (30. Sözden) buraya almak gerekiyor. İşte:

“*Biz, sonsuz İlahî varlık sistemi olarak, özel ve özerk bir yetkiye sahip olan benliği emanet olarak göklere, yere ve dağlara sunduk. Onlar o benliği taşımaktan kaçındılar; ondan şiddetle korktular. İnsan ise onu yükledi. Fakat insan, bunun sonucunda çok zalim ve cahil oldu.*” (Ahzap, 72)

Burada önce ben ve benlik hakkında kısa bir ara izah vermemiz gerekiyor; şöyle ki: *Ben* organize olmuş; sınırları belli, özerk ve bilinçli yapı, demektir. İnsanın yüzündeki ben veya başka nesneleredeki benek kelimesi de bu kökten türemiştir.. Çünkü ben ve benek, neticede birçok küçük belirti ve datanın birleşmesinden oluşmuş, belirginleşmiş bir organizmadır. Onun için Arapçada bu ben manasındaki *ene* kelimesi *inna* olarak yazılır. Yazı olarak işaretlen der ki; “**ben**” dediğimiz gerçeklik aslında birçok data ve farklı nesnelere oluşturduğu organizmanın kollektif bilinci ve ruhudur. Burada hemen iki soru sorulabilir:

1) Allah dediğimiz sonsuz ve soyut olan vacip varlığın benliği yok mu? Ve eğer benliği varsa, Onun sonsuz varlığı diğer benlerle sınırlanmıyor mu?

2) Göğlerin, dağların ve yerin de kendilerine göre benlikleri var. Bunu insana tahsis etmenin ne anlamı var?

Birinci sorunun cevabı şudur: Asıl benlik, yetkin bilinç ve ruh, sonsuz ve soyuttur; bu da Allah’a mahsustur. Benliğin bu öz boyutu, Taha 15. ayette şöylece ifade edilmiştir: “*Ben*

*benim, ben Allah'ım, sonsuzum*⁵..” Fakat bu yetkin ve aşkın ben, ehadiyet tarzında lokal bir biçimde tecelli edince, çoğalır, kendine birçok farklı somut datayı beden olarak edinir. Onun için ayette “Ben emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettim” denmeyip de “*Biz arz ettik*” deniliyor.

İkinci sorunun cevabı ise şudur: Kâinata her varlığın, her nesnenin hatta her olayın da bir benini, bir bilinci, bir ruh ve formu vardır. Bugün bilim, eşyanın bu boyutuna “yazılımlı dosyalar” diyor. Fakat bu dosyaların hiçbiri insan benliği gibi özel, özerk ve serbest çalışma ile sonsuz derecede denilebilecek kadar iyilik ve kötülük yapamıyor.

Evet, varlık ve yaradılış son derece güzel olan bir cennettir. Ve bu cennette her nevi nimet olduğu gibi emaneten de olsa serbestiyet ve özgürlük tarif edilmeyecek kadar büyük bir nimettir. Fakat insan bu emanete hıyanet edince sonsuz bir şekilde zalim olur; sistemin diğer varlıklarının hakkını çiğnemiş olur. Ayrıca emaneti kendi öz mülkü olarak gördüğü zaman, büyük bir cehalete ve yanılığa düşer. Onun için ayetin sonunda, *İnsan çok zalim ve çok cahil oldu*, denilmiştir.

Demek insan psikolojisinin temel yapısı, asıl ve sağlıklı varlığı özgürlüktür. Bütün kâinat insanoğluna bu hediye vermek için seferber olmuş; yememiş içmemiş, insan denilen evladına bırakmıştır. Onun için ayet: “Biz, insana özgürlük emanetini sunduk..” diyor. Yani çoğul ifadesini kullanıyor.

Ayette “*gökler*”den maksat metafizik âlemler; “*arz*”dan maksat fizik varlık; “*dağlar*”dan kasıt da devlet gibi tüzel benliklerdir, diye farklı bir mana da verilebilir. Bu mana, gerçek devletin cansız varlıklar gibi masum olması gerekir, diye bir işaret olur. Ayette anlatılan cansız varlıkların çekinmesi ve çokça korkması, yapıları gereğidir. İnsanın ve şeytanların emaneten özgürlüğe sahip olması ise, izin ile olur. Yoksa gerçek manada Allah'ın ortağı yoktur ve olamaz... Böyle bir iddiaya girişen kişi ve benlik, en kısa zamanda selekte olur; meğer imtihan gereği olarak Allah ona izin verirse. İlginçtir ki; *İnsan emaneti yüklendi* cümlesinin harfleri 13'tür. Bu sayı ise özerklik, ehadiyet ve özel izin işaretidir.

Bu emanet kavramının birçok manası var. Bunlardan bir mana da ene ve benliktir. Diğer manalar ise vahiy alma, devlet kurma, akıl, mülkiyet ve benzeri katmanlardır. Hepsinde de bu kâinat kitabı, Kur'anı tasdik ediyor. Evet, bu emanetleri yüklenmek için yegâne varlık insandır.

“Ene zaman-ı Âdemden şimdiye kadar...”

Yani yüz bin sene yaşayan homosapiens insan, ancak âdem olduktan yani mülkiyet, kanun ve soyut kavramları öğrendikten sonra bu emanet yükünün altına girmiştir. Geri kalan yılları ise ya hayvaniyet veya masum çocukluk (tufuliyet) dönemidir. İnsanoğlu bu ilk dönemde emaneti üstlenmediği için sorumlu değildir. Fakat bu sorumlu ikinci dönemin bir senesi, o eski masum dönemin bin senesine bedeldir. İşte bundan dolayıdır ki; Cenab-ı Hakk “*Ben yere ve göğe sığmadım. Fakat mümin kululumun kalbine sığdım..*” diye buyurmuştur.

⁵ “La ilahe illa ene”nin tam çevirisi ben sonsuzum, şeklinde olur. Manası da şudur: Sonsuz olmayan bir şey, ibadete layık değildir.”

Benliğin üç katmanı var. Bazıları bu katmanları *id, ego ve süper ego* diye isimlendirmişlerdir. Fakat bu isimlendirmeye ve üç katman olmasına rağmen, saf benlik manasında üçü bir ve beraber çalır; insan bütün katmanları ile bir benliktir.

1) “Benlik, insanın kalın varlık kordonundan bilinçli bir teldir.”

Yani insanın maddi geçmiş varlığının bir birikimi olan bedeninde benlik, sadece bilinçli bir tel (kıl) gibi durur. Biz bu tele bilinç diyoruz. Diğer kalın vücut katmanlarına da bilinçaltı veya bilinçdışı diyoruz. Ki, bu katmanlarda bütün hayvanî ve bitkisel duyu ve cihazlar vardır.

Demek tam soyut olmasa da, bitki olsun, hayvan olsun; bütün canlılarda bilinçli bir ben, bir ego var. Bu ilk aşamada insanoğlu henüz çıplaklık döneminde dahi olsa, diğer hayvanlardan farklı olarak kendi kendini bilme bilincine sahiptir. Ve bu bilgi onun için bir benlik oluşturur: Kendini aynada görünce; bu, benim der.. Hayvanlar ise o kalın varlık kordonuna sahip de olsalar; onlarda henüz o bilinçli tel filizlenmiş değildir. Demek Freud’un bu aşamaya sadece “id” demesi eksik bir tanımdır. Çünkü burada dahi benlik diyebileceğimiz bir seviye vardır. Ki bu aşamaya İslam literatüründe *nefs-i emmare* (her şeye saldıran kişilik) deniliyor. Bu katman, biyolojik hayatın bütün geçmiş birikimine sahip olduğundan biyolojik ilkeliğin ifadesi demek olan çok büyük bir ejderha veya çok büyük bir balık ile temsil edilir: “*Yunus kendini kınarken Hut (büyük balık)onu yuttu.. Eğer tesbih edenlerden olmasaydı, (varlık sistemini pak ve nezih görmeseydi) kıyamet gününe kadar onun karnında kalacaktı.*” (Saffat, 142–144)

Neden insan gibi zarif bir varlığa hayvan diyorsun, demeyin. Çünkü insanın özgün tanımı “İnsan düşünen hayvandır” şeklinde sunulur. Ve gerçek insanlık, kendisinin bu hayvanî duyguları iptal edip kesmesi değil de, onları soyut ilkeler emrinde kullanmaktır; diye semavi dinlerden öğreniyoruz. Bu hayvaniyet boyutu yanında iki üstün boyut daha var ki; gerçek insanlık ancak budur:

2) “Benlik, mahiyet-i beşeriyenin kaftanından ince bir iptir.”

Yani insanîyetin varlık boyutu benlik sahibi olacak kadar soyut algılama seviyesine çıkınca düşünceler, dert ve kederler onun beynini geliştirmiştir. Bunun üzerine hayvanî boyut ve onun baş sebebi olan hayvanî hormonların salgılanması azalmış; bunun bir sonucu olarak tüyleri dökülmüştür. Beşer tüysüz varlık demektir. Ve memeliler içinde bu özelliğe sahip tek tür de insandır.⁶ Metinde geçen *mahiyet-i beşeriye* deyimini, bu soyut düşünce ve onun getirdiği çıplaklık kavramı ve bunun sonucu olan örtünme hakikati demektir.

3) “Ve benlik, şahsiyet-i âdemiyyetin (soyut insanî kişilik) kitabından bir eliftir.”

Yani insan varlığının ve benliğinin, bilinçaltı ile ifade edilen birinci birikim aşaması üzerine, bireysel benlik denilen beden, elbise ve zihinsel (mahiyet) boyutunun yanında, bir de

⁶ Balina ve Yunus balığı konumuzun dışındadırlar. Çünkü onlar başka bir ortamda yaşıyor. Fil ise ince bir tüyle kaplıdır. Ve filin üşüme gibi bir derdi olmadığı gibi, aksine serinlemeye ihtiyacı vardır. Ayrıca bu üç tür, insan kadar olmasa da, önemli derecede zekâyâ sahiptirler.

tamamıyla soyut, kültürel kişilik olan sosyal benlik boyutu var. Bu boyutta insanî değerler (âdemiyyet,) kitap (yasa ve hukuk) ve soyut bir nam (isim ve statü) ortaya çıkar. Elif soyut manasıyla değerlere, harf manasıyla kitaba ve “alışma” manasıyla da sosyal dokuya işaret eder.

Emanetler içinde en önemlisi ve hatta en birincisi benlik ve mülkiyet kavramı olduğundan 28. ayet bu iki handikaba ve ondan kurtuluş yoluna işaret ediyor; şöyle ki:

28. Ayet: “*Kesin olarak bilin ki; mallarınız ve evlatlarınız, sizin için imtihan ve denenme aracı ve fitnedirler.*”

Allah kişisel yaşamayı mala ve tür olarak yaşamayı evlada bağlamakla bu imtihanı şiddetlendirmiştir. Ki şiddetli ve kaliteli bir imtihandan geçmek, dünya hayatının en birinci amacıdır.

“Fakat iyi bilin ki; asıl hıyanet, gerçek ebedilik ve en büyük kazanç olan, Allah’ın katı ile ifade edilen (yani her şey orada sonsuz olan) ahiret konusunda olur.”

[Sonsuzluk, ebedilik, neyin doğru ve ne kadarı doğru; neyin yanlış ve ne kadarı yanlış olduğunu bilmek veya bilmemek, çok karışık ve bilinemez görünüyor. Ayrıca çok detay var; çok yanıltıcı durumlar var; biz nasıl işin içinden çıkacağız, gibi doğru ve gerçek bir soruya şu gelen 29. ayet cevap veriyor:]

29. Ayet: “*Ey iman edenler, eğer Allah’ın yasalarını (sonsuz ve soyut değerleri) çiğnemekten sakınırsanız, Allah size bir furkan (yanlış ile doğruyu fark ettiren büyük ölçü) kılar. Bu arada şayet eksikleriniz olsa da, o bu furkan ile eksiklerinizi kapatır, yanlışlarınızı siler. Allah çok büyük bir fazıl ve ihsan sahibidir.*”

Müfessirler genelde bu **furkan** hakikatini akıl ve ilim diye tefsir etmişler. *Büyük fazilet* kavramı da Kur’andır, diye tefsir edilmiştir. Evet, Kur’an gibi bir okyanus, insanın kaynağı ise insan akıl ve ilim gibi bir rehberine sahip ise, ufak tefek arızalar ve eksiklikler olmasına rağmen insan sahil-i selamete çıkabilir. Burada ölçü ve işin özü, insanın İlahî değerleri yani sonsuzluğu, ebediliği bilmesidir ve hayatını ona göre yönlendirmesidir. Bu noktada peygamberler de imtihana tabidir. Yani birileri benin mal ve evlat gibi uzantılarından sorumlu iken, birileri de benin feda edilip edilmemesinden sorumludur.

30 Ayet: “*Hatırla ey Muhammed, o Mekke kâfirleri, seni bir yere bağlamak veya öldürmek veya sürgün etmek için plan kuruyorlardı. Onlar plan kurarken Allah da plan kuruyordu. Allah plan yapanların en hayırlısıdır.*”

Bu 30. ayet ve ondan sonra gelen üç ayet, birinci mana katmanı olarak Hz. Muhammed’in imtihanının ağırlığını bildirdiği gibi; dinin neden gerekli olduğunu açıkça bildiriyor. Ve imtihan mekanizmalarının sert ve kurak yapısını gözler önüne seriyor; şöyle ki:

30. ayet; karşı tarafın sana yaşama hakkı tanımadığını bildiriyor. Ve eğer sen Allah'ın mutlaklığını, sonsuzluğunu, yetkinliğini bilirsen ve Ona dayanırsan ancak kurtulabileceğini söylüyor. 31. ayet, düşman tarafı, sana hayat hakkı tanımadığı gibi; senin mesajına ve davana da hayat hakkı tanımıyor, diye bildiriyor.

Bunlara başka yöntemlerle gidilse, anlatılsa belki düzelirler, gibi bir ihtimale karşı 32. ayet, hayır onlar mutlak cehalet içindedirler, ilkeldirler; böyle yollardan anlamıyorlar, diye bildiriyor. 33. ayet; tek çıkar yolun, sabır ile işi uzun bir sürece yayarak onlar için istiğfar etmektir, diye işaret eder. İstiğfar, dua ve sabır ile karşı tarafın eksiklerini yavaş yavaş gidermeye çalışmak demektir. Bu üç ayete bir bütün olarak bakalım:

30. Ayetin kelimeleri

“Yemkürü bike..” senden dolayı tuzaklı planlar yapıyorlardı, cümlesi onların asıl derdi, Muhammed'in davası değil de onun şahsı olduğunu, meseleyi şahsi bir problem olarak algıladıklarını bildiriyor.

“Ellezine keferu” ifadesi o bilinen kâfirler, demektir. *Seni tesbit etmek* ifadesi, rivayetlerde Hz. Peygamberi bir devenin sırtına bağlayıp onu çöle atmak istemişler, diye geçiyor. Fakat kelimenin yapısı ve siyak sibakı *“durdurmak, pasifize etmek”* manasına geldiği anlaşılıyor.

“Öldürmek” manası belli, *ihraç* ise, sürgün etmek demektir.

Birinci *yemkürü* 'dan başka ayrıca bir daha *we yemkürü* fiilinin geniş zaman kipi olarak tekrar edilmesi, o kâfirlerin devamlı ve birbirinden farklı planlar yaptıklarını bildiriyor.

“Allah da plan yapıyordu..” Yani onların planı tutmayacak şekilde sürekli olarak mevcut durumu değiştiriyordu.

“Allah plan yapanların en hayırlısıdır.” Nitekim onların son planı, başta Hz. Muhammed ve Hz. Ebu Bekir olmak üzere Müslümanların Medine'ye hicret etmelerine sebep oldu. Hicret ise o Mekke kâfirlerinin bir kısmının pasifize edilmesine, bir kısmının öldürülmesine, bir kısmının da sürülmesine sebep oldu.. İşler böyle sonuçlandı.

Evet, Kur'anın birçok ayetinden anlaşılıyor ki; Mekke müşriklerinin bir kısmı, tam inanmadı; sadece pasifize oldular. Dolayısıyla Müslümanlar için 1400 yıldır henüz bitmeyen bir imtihan kapısı daha açıldı. Diyalektik süreç bu şekilde işlemiş oldu, imtihan devam etti.

İşte, *Allah plan yapanların en hayırlısıdır,* cümlesinin manası bir açıdan sekiz yıl sonra gerçekleşti. Bir açıdan çağlar üstü olarak halen işliyor. İmtihan sistemi tıkr tıkr işliyor. Çünkü imtihan sistemini kurmak çok hayırlı ve verimli bir plandır.

31. Ayet: *“Daha önce imtihana tabi olmamış, dolayısıyla ilkel kalmış bu insanlara Allah'ın bilgi ve belgeleri okunduğunda, biz bunları işitmişiz; istesek biz de böyle şeyler söyleriz. Bunlar ilkel insanların efsanelerinden başka bir şey değildir, dediler.”*

Bu ayetin kelimeleri

“İza” kesinlik ifade eder, zaman zarfıdır. Onlara vakit ayrıldığına, ciddi bir tarzda onlara gerçekler anlatıldığına işaret eder.

“*Tilavet*” okumak manasına geldiği gibi, onlar üzerinde uygulama manasına da gelir.

Aleyhim ifadesi, dini bilgilerin insana sorumluluk getirdiğini bildirir; sorumlu olmayanların ilkel ve çocuk kaldıklarını hatırlatır.

“*Ayetlerimiz..*” Allah’ın ayetleri denmemesi ve bu ifadenin seçilmesi, her şeyin bir ayet olduğunu bildirir. Ayet, realite ve doğru olanı bildiren bilgi demektir.

“*Kalu*” (dediler..) Yani sadece sözle karşı koyabildiler. Ayrıca “Biz bunları işitmişiz” demeleri, onların okuma bilmediklerini itiraf ettiklerine işaret ediyor.

“*İstesek; biz de bunun gibisini söyleriz.*” cümlesinde bir şeyin olmayacağına işaret eden *lew* edatı kullanılmıştır. Evet, onlar asla Kur’an gibi bir şeyi ortaya koyamadılar.

Bunlar ilkelerin efsaneleridir, dediler. Evet, doğallık ile ilkeliği, din ile büyüü birbirinden ayırt edememek, en büyük ilkelliktir.

32. Ayet: “*Ve dediler: Ey Allah’ımız, eğer bu Kur’an gerçeğin kendisi ise, senin katından ise, başımıza gökten taşlar yağdır veya bize acıklı bir azap ver.*”

Bu ayet o kâfirlerin hayatındaki ikinci bir aşamayı anlatıyor: Yani Kur’anın efsane olmadığını anlamışlar. Ama karar veremiyorlar. Bazı soruları var. Eğer dünyanın imtihan için olduğunu bilseler, bu soruların cevabını bilecekler. Fakat imtihanı bilmedikleri için, çelişiklerden ve meraktan kendilerine şartlı olarak beddua ediyorlar. Ayrıca Müslümanlara taş atıyorlar. Bak biz inanmıyoruz, yine de başımıza bir şey gelmiyor, diyorlar.

Bu sure, bütünüyle imtihan gerçeğini göstermekle onlara cevap olduğu gibi bu gelen 33. ayet de açıkça cevap veriyor: İçlerinde Peygamber var. Peygamber görevini yapıyor; dolayısıyla imtihan daha kapanmamıştır, diye söylüyor.

33. Ayet: “*Sen onların içinde iken (imtihan süreci işlediği müddetçe) Allah onlara azap verecek değildir. Veya onlar istiğfar ettikçe (az da olsa eksiklerini kapatmaya çalıştıkça) Allah onlara asla azap verecek olmaz..*”

Evet, Peygamber Mekke’den çıkınca onların başına azaplar gelmeye başladı. Ayrıca onlar İslam’ın geleceği olan Kâbe yolunu kapatınca yine başlarına belalar geldi.

34. Ayet: “*Onlar Mescidül-Haram’ın yolunu kestikleri halde Allah, neden onlara azap vermesin. Mescidül-Haram (hayatın merkezi alanları) bizim hakkımızdır, diyorlar. Hâlbuki onlar ona layık değiller. Ona layık olanlar, yalnızca evrensel değerleri koruyanlardır.. Fakat insanların çoğu bunu bilmiyorlar.*”

[Evet, insanların çoğu, soyut ve sonsuz değerleri bilmediği için dünyada birçok devlette insanlar, birbirine zulmediyor. Bu ise dünya hayatını zehir yapan çok büyük bir azaptır. Çünkü zulmedenler zayıflardan daha çok zehirleniyorlar.]

35. Ayet: “Onların Kâbe’deki namazları, ıslık ve el çırpmaktan başka bir şey değildir. İşte ey kâfirler; (madem her şey gözünüzde) böyle değersizdir, artık küfür (değersizlik) azabını daimi olarak tadın.”

Bu beş ayet, ilkel ve müşrik toplumların sırasıyla bilgi, hayat, inanç, devlet ve kültür konusundaki ilkelliklerini gayet çarpıcı örneklerle anlatıyor. İlkeliğin çağı ve zamanı olmadığını bildiriyor. İnsan, İlahî değerlere inanmadığında her yerde ve her çağda ilkel olacağını söylüyor, şöyle ki:

- 1) İşte bakın bin küsur sene geçmesine rağmen insanlar hâlâ din bir efsane ve mitolojidir, diyorlar. Bilgiden herhangi bir realite ve gerçeklik bilmiyorlar. Mitolojiyi de bilmiyorlar.
- 2) Bazı dini şeyler biliyorlar. Fakat iman yok, tereddüt, çelişki ve nihilizm düşüncesi hayata egemendir; onlar için hayat adeta bir kumardır.
- 3) Bela ve uyarı gelince dindar oluyorlar. Dua etmeye başlıyorlar. Bela gidince yine eski duruma geri dönüyorlar. İmtihan, gelişme ve ahiretten bi-haberdirler.
- 4) Devlet ve diğer bütün hayati alanları kendi ellerinde tutuyorlar. Onların anayasasının 1. Maddesi “Kim güçlü ise o haklıdır” ilkesidir.
- 5) Onların manevi değerleri de şöhrettir. Onlardaki şöhretin değeri ise, gerçek ve hak etmiş olarak değil de, kim daha çok ıslık ve alkış alabiliyorsa, en meşhur odur, şeklindedir. Bu 35. ayeti 17 sene önce tefsir etmişim⁷; fakat bu manayı diğer dört ayette anlatılan ilkelik katmanları ile beraber düşündüğümüzde dinsiz toplumların ilkelikleri çok daha açık olarak görünür.

Bu Asrın İlkellikleri veya Bu Beş Ayetin Kelimelerinin İşaret Ettikleri

Maddede ve teknolojiye çok gelişen fakat manada ve soyut değerler konusunda sınıfta kalan bu asrımız, önce “Din, insanın korkularından kaynaklanmış bir şeydir, gerçek değildir” dedi. Fakat psikolojik ve başka ilmî gelişmeler gösterdi ki; insandaki umut ve belirli bir yaratana sığınma ihtiyacı, insan için ekmek ve su kadar temel bir ihtiyaçtır. Demek acıkmak ve susamak, yemeğin ve suyun varlığına delil olduğu gibi; insanın yaradılışındaki, aşkın ve yetkin bir koruyucuya olan dayanma ihtiyacı da Allah’ın varlığına ve yetkinliğine delildir. Çünkü bütün insanî sistem, bu temel duygu zembereğinin dönmesine göre yaratılmıştır.

⁷ Kâbe sosyal hayatı temsil ediyor. Namaz ise, ilke ve kutsal değerler demektir. Evet, bir harem olan sosyal hayatta kâfirlerin, şöhret, popülerlik ve bunun bir sonucu olan alkış, ses ve yalanlı yayınlardan başka bir ilke ve değerleri yoktur. Onun için maddi ve manevi olarak azap çekiyorlar.

Yani *eğer insan varsa mutlaka iman ve din olmalı*, gerçeği, görüldükten sonra ve bütün dini bilgilerin korku mekanizması ile açıklanamadığı anlaşılınca; dini değerleri ve dinin getirdiği sorumlulukları taşımak istemeyenler, bu sefer dönüp “Din, ilkelerin mitolojik bilgileridir” dediler. Ayetleri (bilgi ve belgesel verileri) hayallerle karıştırdılar. Hâlbuki dini bilgiler, bilgi ve söz olduğu kadar, yaşanılan gerçekliklerdir, aynı zamanda.

31. ayette geçen *Biz bunu işitmişiz*, sözleri, sözlü geleneğin zayıflığını vurguladıklarını gösteriyor. Buna rağmen kendi birikimleri, sözlü edebiyattan başka bir şey değildir.

“*Biz de buna benzer şeyler söyleyebiliriz*” sözleri, dini bilgileri, beşeri bir edebiyat olarak gördüklerini ifade ediyor.

“*Bunlar ilkelerin efsanelerinden başka bir şey değildir*” sözleri, zahiren onlar lehine görünse de aslında beş yönden o kâfirlerin yanlışlarını ve eksiklerini bildiriyor. Şöyle ki:

“*İn*” tahkik ve nefiy edatı gibi görünse de asıl manası, şüphe bildirir. Der ki; o kâfirler hiçbir iddialarında kesin bir kanaate sahip değiller. Daima şüpheler içinde kıvranıyorlar.

“*Hâzâ*” (bu Kur’an) ifadesi, Kur’anın gayet açık ve görünür bir gerçek olduğuna işaret eder. Şüpheli bir şey olmadığını bildirir.

İlla, istisna edatıdır; der ki; ortalıkta yanlış şeyler olabilir. Fakat Kur’an bunlardan müstesnadır.

“*Esatir*” efsaneler demektir. Kelime manası yazılı satırlar demektir. Der ki; ey insanlar, sizin efsane dediğiniz şeyler, aslında evrensel yazılı kurallardır. Sami kültürlerde yazılı metin demek yasa ve evrensel bilgiler demektir. İşte Arap müşrikleri okuma yazma bilmedikleri gibi; siz bu asrın insanları da o yazılı metinleri tam okuyamıyorsunuz; okusanız dahi onlardaki evrensel kural ve bilgileri anlamıyorsunuz.

İlkeler manasına gelen “evvelin” kelimesi aynı zamanda “ilkler” manasına da gelir. Der ki; geçmişte olan her şey ilkel değildir. Çoğunlukla onlar ilklere. Ki Kur’an bunlara ***Sabikun*** (hayat yarışını birincilikle bitirenler) diyor.

32., 33. ve 34. ayetlerin kelimeleri:

Onların “*Eğer hakk ve doğru olan sadece bu ise*” ifadesi, gösteriyor ki: Onlar bazı gerçekleri görmüşler. Fakat *Birçok yol olabilir, neden ille de dindar olalım*, gibi bir itirazda bulunuyorlar. Bilmiyorlar ki; insan düzenli bir dine bağlı yaşamazsa, başka yerde belirli bir gerçeklik bulamaz. Nihilist ve agnostik olur, ya helak olur veya azap içinde kıvranır.

33. ayet kelimeleriyle ve dizaynı ile der ki: Bir toplum içinde ne kadar az olursa olsun, doğruyu ve hakkı söyleyenler olursa; yani imtihan gerçeği işliyorsa, o toplum helak olmaktan kurtulur. 34. ayette geçen ***Mescidül-Haram*** ifadesi, toplumun merkezî idare ve kurumlarından kinayedir. Ayetin son cümlesi ise, ancak işi bilen, bilgiyi ve hakkı esas alanlar oraların yöneticisi olur, diye uyarıyor. Fakat bu zalimler, bilgi ve liyakati değil de gücü esas alıyorlar.

Fakat kesin bir kural olarak diyebiliriz ki; gücü ve zorbalığı esas alan toplumlar, daima azaba ve yıkıma maruz kalmışlardır. Ayetin ilk cümlesi olan *Allah neden böylelere azap vermeyecektir*; ifadesi bu sosyolojik kanuna işaret eder.

35. Ayetin kelimeleri

“*Salatühum*” namazları yani manevi ve kültürel değerleri demektir. Beyt ev demektir. Burada Kâbe, toplumun kültür ve idari merkezleri manasına gelir. Müka, ıslık demektir. Tasdiye ise, alkış demektir. Bunlar ise şöhretin ifadeleridir. Yani bunların değerleri, kültürleri soyut ve manevi yapıları şöhretten başka bir şey değildir. Şöhret ise, her meşhur insanı topluma bir tanrı yapar. İnsanlar bunu elde etmek için de birbirini ezerler. Böyle bir toplumda hiçbir tatmin edici değer olmadığından bunlar tam kâfir sayılırlar. Sürekli olarak sıkıntı ve zulümlere maruz kalırlar. Onun için ayetin son cümlesi “İşte bu kâfirliğinizden dolayı sürekli olarak azabı tadın” diye son sözü koyuyor.

Rivayetlerde geçtiği üzere; bu müşrikler namaz (sosyal aktivite) dedikleri bu ıslık ve alkış toplantılarını çıplak olarak yapıyorlarmış. Ne kadar da çağımızın teşhirciliğine ve beden satmalarına benziyor. Evet, yukardan beri anlatılan değersizlik, dinsizlik ve zulümden ayrı olarak bu teşhircilik başlı başına bir azap ortamıdır; hem bireyi, hem ailevî yapıyı, hem de toplumu zehirler, bataklık haline getirir.

İşte bütün bu bilgilerden sonra dinî ve imanî gerçekleri beğenmemek; İslam’a ve Hz. Muhammed’e dil uzatmak; Kur’an, Arapların yerel ve tarihsel bilgileri ile doludur, evrensel, bilimsel bir boyutu yoktur, demenin ne kadar büyük bir cehalet ve cinayet olduğunu herkes anlayabilir. Böyle insanların ne kadar sefil olduğunu görebilir.

Bir Ara Not

Şimdiki dilde açılım dedikleri güzel gelişmelere din, *fetih* demiştir. Fetih kilitlenmiş, gelişme umudu olmayan yapıları açmak ve gelişmeye doğru yol vermek demektir. Demek Hz. Muhammed’in bütün çabası, bu ilkel durumları değiştirmek ve insanlığın gelişmesi önündeki engelleri kaldırmak içindi. Arap Hıristiyanlar bunu bildikleri için onlar da Müslümanlar gibi, İslam’ın yaptığı savaşırlara *İslami fetihler*, diyorlar.

Eğer “Neden bu medeni yapıları bu kadar çok eleştiriyorsun. Bunlar, sosyal birçok aktiviteler de icra ediyorlar. Tonlarca para harcıyorlar?” gibi bir soru gelirse işte 36. ayet buna gayet keskin bir cevap veriyor:

36. Ayet: “*Bu değersiz kâfirler, Allah’ın sonsuz manevî yolunu kapatmak için mallarını harcıyorlar. Ve bu harcamalara devam edecekler. Fakat sonra bunun hasretini çekecekler. Sonra nihai olarak mağlup olacaklar, (selekte olup gidecekler.) Sonra bu kâfirler cehennemde toplatılacaklar.*”

37. Ayet: “Çünkü dünya imtihan; yani kirlinin, kötünün temiz ve iyiden ayrışması için⁸ yaratılmıştır. Sonra Allah, kirli ve kötü olanları birbirine katar; onları yığın haline getirir; ardından o yığını cehenneme atar. İşte asıl büyük zarar edenler, bu yığın içinde olanlardır.”

[Ayette, imtihan sistemi içinde kötülerin ve kirlilerin oranının daha çok olduğu vurgulanıyor. Çünkü imtihan sistemi içinde kalite ve kazancın oranı nicelik olarak az olur.]

38. Ayet: “Bu kâfirlere de ki: Eğer bu yanlış mücadelelerine son verirlerse geçmişte yaptıkları affedilir. Eğer bir daha böyle şeylere teşebbüs etseler, onlar, geçmiş kâfirlerin başına neler geldiğini biliyorlar.”

Ayetin kelimeleri

“Kul” (de ki) ifadesi, der ki; affetmek, ceza veya mükâfat vaad etmek, Allah’a mahsustur.

“Küfür ile bilinen o insanlar vazgeçeceklerse” ifadesi, insanın cinayeti ne kadar büyük olursa olsun, ölmeden önce eğer dönüş yaparsa imtihanı kazanır, diye bildirir. Çünkü imtihan, yüksek bir risk ve kazanç ihtimali içerdiğinden süresinin kısalığı ile beraber, ebediyet ve hakkaniyet manalarını taşır.”

“Sünnetül-evvelin” eski çağların başına gelen belalar, demektir. Kur’an bu belalara sünnet (yasa ve kanun) diyor. Onlar bile bile yanlışla devam ettiler; neticede hakkaniyet yasası olarak başlarına belalar geldi, diye uyarıyor. Kur’anda 4-5 yerde geçen “Sünnetullah’ta değişiklik bulamazsın!” mealindeki ayetler, bu adalet ve hakkaniyet kanununda fire ve değişiklik olmaz, manasına geliyor. Çünkü bunda değişiklik olsa, zulüm ve haksızlık olur. Allah ise, böyle şeylerden münezzehtir.

Tabiat yasaları manasında kullanılan *sünnetullah* konusunda, Kur’an Allah’ın fail-i muhtar olduğunu bildiriyor; istediği ölçüde, o kanunlara iradesiyle müdahale ettiğini bize anlatıyor. Ve bu özel müdahalelere “ayetler” diyor.

26-30. ayetler, imtihanın gerçekleşmesi ve devam etmesi için Sahabelere birçok uyarı ve hatırlatmalar yapınca, ardından sekiz ayet ile kâfirlere yönelik tanıtım ve tebliğ yapılıncaya; bu gelen ayet 39’dan ta 49’a kadarki aşırda yine Sahabenin sağlam davranması için emirler ve bilgiler veriliyor. Bu 11 ayetin ortak noktası, imtihan gerçeğinin anlaşılmasına ve imtihanın devam etmesine yönelik olmalarıdır; şöyle ki:

39. Ayet: “İşte ey Müslümanlar, fitne (dinden zorla caydırma) olmayıncaya ve düzen tamamıyla Allah’ın oluncaya kadar, onlarla⁹ savaşın. Fakat eğer savaşa son verirlerse; onları gözlemleyin. İyi bilin ki; Allah onların yaptıklarını çok iyi görüyor.”

⁸ Ayette geçen “li” intihai ve sonu içindir; illet manası için değildir.

⁹ Yani 38. ayette anlatıldığı üzere, “Sizinle savaşa devam edenlerle savaşın” demektir. Bu ayette geçen “hum” (onlar) zamiri 38. ayette geçen, küfür ve savaşa devam edenlere racidir.

40. Ayet: “Eğer savaşı bırakıp geri kaçırsanız. Sizler gelecekte korkmayın. Allah sahibinizdir. En iyi sahip ve en iyi yardımcı o’dur.”

[Sizler, mal ve dünya derdine düşmedikçe onlar sizi yenemezler.]

41. Ayet: “İyi bilin ki; elde ettiğiniz ganimetlerin beşte biri Allah’ındır (kamunundur.) Ve Resulünüdür (dini kurumlarındır.) Akraba, yetim, fakir ve yolcuların hakkıdır. Eğer iki ordunun çarpıştığı gün, hak ile batılın ayrıştığı o gün kulumuz Muhammed’e indirdiğimize inanmışsanız; ganimetler konusunu böyle yaparsınız. Bilin ki, Allah’ın her şeye gücü yeter.”

[Yani böyle yapmazsanız, Allah size ceza verir. Ve vermeye gücü yeter. Ayrıca eğer böyle bölüşürseniz, biliniz ki; Allah’ın, başka bir şekilde sizi zengin etmeye gücü yeter. Bu ayet ve surenin başındaki birinci ayet, işaret ediyor ki; bazı Sahabeler, ganimetlerin tamamının kendileri arasında paylaşılmasını istemişler. Demek mala bu kadar düşkün insanları eğitmek, onları imtihana hazırlamak ve onlara imtihanı kazandırmak, başlı başına bir mucizedir. Nitekim bu gelen ayet onlara der ki: Siz bu savaşı kendi güç ve planınızla kazanmadınız. Bu savaşı kazanmanızın en birinci hikmeti, imtihan dengesinin devamı idi. Sakın mal yönünden imtihanınızı kaybetmekle dengeleri bozmayın:]

42. Ayet: “Hatırlayın; sizler (Bedir’e) yakın bir bölgede idiniz. Onların ordusu ise uzak bir bölgede idi. Ve mal yüklü kervan az aşağıyda idi. Bu durumda onların ordusuyla randevulaşsaydınız dahi, yine denk gelemezsiniz. Fakat Allah sizi o ordu ile yüzleştirdi ki; Allah olması gereken bir işi yerine getirsin: İmtihan gerçekleşsin. Ki ölen, bir belge ve değere karşı geldiği için ölsün; yaşayan da bir belge ve değere dayalı olarak yaşasın.. Muhakkak Allah işiten ve bilendir.” (İnsanlığın en birinci ihtiyacının imtihan ve gelişme olduğunu biliyor. Ve bu yüksek duayı kabul ediyor. Beslenmek ve yaşamak, bu imtihan hakikati yanında çok küçük bir ihtiyaç olarak kalıyor.)

43. Ayet: “Nitekim bu imtihan hakikati gerçekleşsin, diye Allah rüyada onları sana az gösterdi. Eğer onları sana çok olarak gösterseydi, sen ve Sahabelerin ayrıştırdınız; savaşın idaresinde tartıştırdınız. Fakat Allah işi sağlama aldı. Muhakkak Allah gönüllerde ne varsa hepsini bilendir.”

44. Ayet: “İşte yine sırf bu hikmet içindir ki sizler onlarla karşı karşıya geldiğinizde Allah onları sizin gözünüzde az gösterdi, sizi de onların gözünde az gösterdi. Ki olması gereken bir işi Allah yerine getirsin. Çünkü bütün işlerin nihai kararı Allah’a varır.”

45. Ayet: “Madem gerçek budur; artık ey müminler, bir grup ile karşı karşıya kaldığınızda direnin. Allah’ı çokça anın ki; zaferi kazanasınız.”

46. Ayet: “Allah’a (sonsuz soyut değerlere) ve onun elçisine (dini değerlere) itaat edin; tartışmayın, yoksa gücünüz uçar, dağılırsınız. Ayrıca savaşın çetinliğine karşı sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.” (Onları başarılı kılar.)

Son beş ayetin (42-46) beş nüktesi:

1) “*Ki ölen, bir belge ve değere karşı geldiği için ölmüş olsun. Yaşayan da bir belge ve değere dayalı olarak yaşasın.*”

Kur’anın birçok hakikati gibi, bu cümlesi de anlaşılmış değildir. Maalesef, değil bu gibi temel bir mesele; bu 42. ayetin meali bile doğru dürüst yapılmamıştır. Bu eleştirimin hakkaniyetini görmek için en çok itibar gören 4-5 meale bakabilirsiniz.

İşte belge ve bilgi manasına gelen; Kur’anda bir surenin ismi olan ve bu ayette geçen *beyyine* kelimesini Diyanet Vakfı, *gözüyle görmek*, diye yorumlamıştır. M. Esed, *hakkın açık tecellisi*, diye çevirmiş; M. İslamoğlu da Muhammed Esed’in ardından gidip fakat kopya olmasın diye *hakkın müdahalesi*, diye çevirmiştir. Sonra modern bir hoca çıktı: Beyyine, benim doğru görüşlerimdir. Doğru görüşler, insanı hem öldürür, hem diriltir, diye televizyonlarda uzun programlar yaptı. Hâlbuki bu ayetin ve ayetin içinde gerekçe olarak geçen bu cümlenin manası şudur:

“*Sizler, size çok yakın olan mal yüklü kervanı elde etmek için çıkmıştınız. Düşman ordu ise çok uzaklarda idi. Bu kadar uzak mesafeye rağmen, randevulaşsaydınız dahi denk getiremezsiniz. Fakat Allah, olması gereken bir gerçeği (imtihan ortamını) yarattı. Bu arada açık mucizeler (beyyine) görüldü. Dolayısıyla ölen de hakk ettiği için öldü; yaşayan da hakk ettiği için yaşadı.*”

Ayette geçen **an** edatı, *den, ondan dolayı, onun için* manalarına gelir; yapılan işin gerekçesini gösterir. Ayet, cümleleriyle, dizaynıyla, bu edatla ve *beyyine* kavramı ile der ki:

“Varlık ve hayat, israf edilen, abes ve absürt bir sistem değildir. Diyalektik sürecin çarklarının çatışması, gelişmek ve gerçekleri üretmek içindir. Fakat eğer savaş olmasaydı, bu sistem çalışmamış olurdu. İmtihan mekanizması ortaya çıkmazdı. İyiler de, kötüler de beraber çöpe gider, israf olurdu. İşte böyle bir israfı önlemek için, Allah olağanüstü olarak sizi ordu ile yüz yüze getirdi; savaş oldu. Bu sayede birçok belge ve bilgiler ortaya çıktı. İmtihan gerçekleşti; ölen de hak ettiği için öldü. Yaşayan da hak ettiği ve nasıl yaşaması gerektiğini bilmiş oldu.”

Bedir Savaşında birçok mucizevî olay (*beyyine*) ortaya çıktığı için; Bedir gününün ismi, *Yevmül-Furkan*’dır. Bu ise içinde hakk ile batılın birbirinden ayırt edildiği gün manasına gelir.

Beyyine, açık bilgi ve belge demektir. Açıklama manasına gelen “beyan” kelimesi de bu kökten geliyor. Nitekim Beyyine Suresinde ayet açıkça der ki: “Müşriklere ve İslam’ı inkâr eden ehl-i kitaba beyyine gelmeden onlar gerçeklikten kopmuş olmazlar.” (Yani cehennemlik sayılmazlar.)

Evet, varlık ve hayat çok değerli ve yüksek bir hakikattirler. Fakat imtihan süreci yani diyalektik çatışma ve bu sayede gelişme olmazsa, o varlık ve hayat, nimet olmaktan çıkar. İçinde hiçbir gerçeklik ve güzellik kalmaz. Batı dünyası, İslam’ın savaşlarını eleştiriyor. Fakat kendilerinin bütün gelişmeleri, ekonomik, dini ve sosyal çatışmaların sonucudur.

2) “*Eğer Allah onları sana çok olarak gösterseydi; ayırışardınız; savaşın idaresinde tartışardınız.*”

Yani Allah müşriklerin ordusunu Hz. Muhammed'e az olarak gösterdi. Eğer böyle olmasaydı, Hz. Muhammed büyük tedbirler alırdı. Bu ise, bazı sahabeleri korkuturdu; bazılarını da daha değişik planları teklif etmeye yönlendirirdi. Ala külli hal ayrışma ve tartışma çıkardı. Bu ise Müslümanların mağlubiyetine sebep olurdu. Çünkü cemaatin birliği, kolektif ruhu ve gücü en akıllıca tedbirden daha önemlidir.

Bu 43. ayette "Allah, rüyada onları Peygambere az gösterdi." denilmiştir. Peygamberin rüyası ise, duru görüş denilen keşfen görmektir. Burada bir saptırma yoktur. Çünkü işin gerçeğinde müşrikler az ve zayıf idi.

3) Bu noktaya ilaveten çok ilginçtir ki; 43. Ayette: *Allah onları Sahabelerin de gözünde az olarak göstermiştir*" deniliyor. Sahabelere de rüyada onları az gösterdi, denilmiyor. Bu fark ise üç noktadan kaynaklanıyor.

a) Sahabe, ehl-i velayetin keşif ve kerametine sahip değildir, diye işaret ediyor.

b) Sahabenin göz yanılması, dinin gerçekliğine bir zarar vermez. Çünkü dinin kaynağı yalnızca Kur'an ve Peygamberdir. Bediüzzaman, bu hakikati yani Peygamberin yanılmazlığı meselesini Arabî bir ibare ile şöyle açıklamıştır:

"Hz. Muhammed'in seçici bakışı, yanılmayacak kadar ince ve derindir. Onun hak mesleği, insanları yanıltmaktan çok yücedir."

c) Sahabeler müşrikleri az görürken; müşrikler de sahabeleri az görüyordu. Onun için savaş gerçekleşti; imtihan kapısı açıldı. Bu ise der ki: İnsanlar mümin-kâfir bütün kesimleriyle belli bir derecede özgür ise de makro planda İlahi irade esastır. İlahi irade devreye girdiği zaman insan iradesi susar. Ayrıca ayetlerin işaret ettiği gibi; eğer Peygamberin nazarında farklı bir görüntü olsa da bu, ancak bütün her şeye hâkim olan Allah'ın izniyle olabilir.

4)"Direnin... Ve Allah'ı çokça anın ki; zaferi kazanasınız."

Bu 45. ayette geçen bu iki emir, biri maddeten ve manen fiziki yapılanmayı; diğeri de yine maddeten ve manen manevi yapılanması ifade eder. İslam literatüründe *sebat* denilen birinci emir, moral olarak da ve fizik olarak da direnmek manasına gelir. Bu ise çift kanatlı olmak ve işi çok ciddiye almak demektir. Ve hangi iş olursa olsun eğer onda madde-mana bütünlüğü varsa ve iş ciddi olarak yapılırsa Allah'ın izniyle sonuç elde edilir.

İkinci sebep ise, Allah'ı yani sonsuz değerleri anmaktır. Bu anmak, manevi ve soyut bir şeydir. Fakat insana maddeten de sonsuzluğa doğru bir yapılanmayı yaptırır. O sonsuz inanç, adeta canlı bir beden giyer; o inancın sahibi olan insan muvaffak olur.

Bu iki temel ve sağlam sebepten sonra dahi, *Umulur ki; kazanasınız*, ifadesi, "Sebepler ne kadar güçlü olursa olsun, Allah dilemeden sonuç yaratılmaz. Ve sebepler kadar insanın umut etmesi de önemli başka bir sebeptir" diye insanlığı uyarır.

5) “Allah’a ve onun elçisine itaat edin; tartışmayın, yoksa gücünüz uçar, dağılırsınız.”

Bu cümle, ancak bir ciltte anlatılabilecek, stratejik bir yapılanmayı anlatıyor. Şimdilik sadece şunu hatırlatalım ki; insan Allah’a ve peygambere tam inanmış olsa dahi, İslami yapılanmaları ve dini cemaatleri, özellikle zor günlerde eleştirmemeli. Çünkü eleştiri tartışmaya varır. Tartışma ise, cemaatin kolektif bilincini, kolektif ruhunu, kolektif gücünü öldürür. Dolayısıyla daha iyisini elde etmek uğruna bu sefer her şey elden gider.

Onun için Bediüzzaman dava arkadaşları arasındaki eleştiriye ihlâsa aykırı görür. (21. Lem’a) *Bazen hakk (doğru olan,) ehakktan (daha doğru olandan) daha çok hakk (doğru) olur,* diye 1920’lerden beri İslam Ümmetini uyarıyor.

Böyle bir yanlışa ve ihlâssızlığa düşmemenin tek yolu da sabırdır, diye ayetin son iki cümlesi, sabrın gerekliliğine ve sabrın getirdiği başarıya dikkatleri çekiyor.

46. ayette geçen ve meal olarak rüzgâr demek olan *rih* kelimesini, Diyanet Vakfı *kuvvet*; Muhammed Esed *cesaret*; İslamoğlu *güç ve koku*, diye çevirmişlerdir. Bu kelimenin mecaz olduğunu, normal rüzgâr manasında olmadığını söylemişler. Ben bu kelimeyi, cemaatin kolektif gücü, kolektif bilinci, kolektif ruhu diye çevirdim. Çünkü ayette görüldüğü üzere; istenilen durum, cemaatin dağılmamasıdır. Ayrıca *rih* ve *ruh* kelimeleri aynı kökü paylaşıyorlar. Ve ahir zamanda rüzgârın çok büyük bir güç olacağına işaret eder. Nitekim gelişmiş bir medeniyetin simgesi olan Süleyman’ın en büyük gücü de rüzgârdır.

“Biz ona rüzgârı müsahhar ettik. İki aylık mesafeyi bir günde giderdi. Ve ona petrol (katran) çeşmesini akıttırdık.” (Sebe, 12)

47. Ayet: “Ey Müslümanlar, gurur ve kibir için, insanlara gösteriş yapmak için, Allah’ın yolunu (dinini) engellemek için evlerinden çıkanlar gibi olmayın. Ve bilin ki; Allah bu kâfirlerin bütün yaptıklarını kuşatmıştır.”

Bu ayetin kelimeleri

“Sakın kâfirler gibi olmayın..”Çünkü onlarda canlılık, maneviyat, cemaat ruhu ve bilinci yoktur. Onlar bir görünse de aslında gizli ve şiddetli bir çekişme yaşıyorlar.

“Onlar ki, evlerinden çıktılar..” Evden çıkmak, savaşmak için yola çıkmak demektir.

Burada geçen *bataran* kelimesi gur ve şımarık olarak demektir. Daha çok gurur ve aldanış manasını verir. Yani kâfirlerin birinci motivasyonu gururdur. İkinci motivasyonu ise, insanlar desinler diye gösteriş yapmaktır. Gurur ve gösterişte ise asla bir gerçeklik yoktur. Dolayısıyla bunlar, soyut ve sonsuz değerlere dayalı olan Allah’ın dinine de engel oluyorlar. Fakat bütün bunlar, Allah’a rağmen değildir. Allah onların bütün yaptıklarını kuşattığı halde imtihan için bunlara müsaade ediyor.

Bu 47. ayet işaret eder ki; insan imanlı da olsa çevrenin ve kültürel etkileşimin tesiriyle çağdaşlarından etkilenir. Çünkü müşrikler gibi gurur ve gösterişle çıkmayın yasağı, o gün

yaşayan Sahabeler içindi. Sahabeler iman ve sadakat içinde olmalarına rağmen o günün kültürel davranışlarından henüz tam kopmuş değillerdi. Çünkü henüz İslami bir toplum tam oluşmamıştı.

Nitekim bugün de doğru olarak dine dayalı bir toplum ortalıkta olmadığından Müslümanlar halis-muhlis oldukları halde, Batının nefsanî ve dünyevi kültürü ve literatürü ile hareket ediyorlar. Yirmi Müslüman'dan ancak biri, İslami ahlakı ve terbiye-i diniyeyi tam alabiliyor. (Emirdağ Lahikası II)

48. Ayet: *“Hatırla ki; şeytan onların yaptıklarını kendilerine güzel gösterdi. Hiçbir insan grubu bugün sizi yenemez, dedi. Yense de ben sizi kurtarırım, diye vaad etti. Fakat iki savaşçı grup birbirine görününce gerisin geriye kaçtı. Benim sizinle bir alakam yok; ben sizin görmediğinizi görüyorum; ben Allah'tan korkuyorum, Allah'ın cezası çok şiddetli olur, dedi.”*

Bu ayetin kelimeleri çok parlak ve açık manalar sunuyor. Ayrıca onları tekrar etmeyelim. Fakat burada geçen *şeytan kavramı* hakkında bir miktar izahat vermek gerekir; şöyle ki:

Kadim tefsirlere bakılırsa; bu şeytan, ruhani bir varlık, onlara yaşlı bir insan şeklinde müşriklere görünmüş ve böyle konuşmuş. Fakat ayetin siyak-sibakından anlaşılan odur ki: Bu şeytan, Mekke'nin civarında yaşayan, müşrik, bedevi bir kabilenin reisidir ki, Mekkeli müşrikleri koruyacağına söz veriyor. Ama işler aksine gidince o da gerisin geriye kaçıyor.

Nitekim Bedir Savaşı münasebetiyle o bölgenin insanları 4'e bölünmüştü: Medine'den gelen Müslüman ordu.. Mekke'den gelen müşrik ordu.. Zimnen Mekkelileri destekleyen civar bedevi kabileler.. Ve açıkça Müslümanların yenilmesini bekleyen, Medine'de kalmış olan münafıklar ve müteredditler.. Ki gelen 49. ayet bu son grubun yanılığını dile getiriyor.

49. Ayet: *“Yine hatırla ki: Münafıklar ve kalbinde hastalık olan müteredditler “Dinleri, bu Müslümanları kandırdı; (çünkü yok olacakları belli) diyorlardı.”*

Hâlbuki kim Allah'a tevekkül ederse kesin olarak bilsin ki; Allah azizdir. (Sonsuz imkân ve güce sahiptir.) Ve aynı zamanda hakîmdir. Bu gücünü hikmetine uygun olarak kullanıyor. (Müslümanlar az ve zayıf oldukları halde, Allah'ın o bilinçli hikmeti, Müslümanların yenilmemesini gerektirdi. Çünkü Müslümanlar yenilmiş olsalardı; imtihan sistemi yıkılırdı.)

Sahabe ve Müslümanlar hakkında olan bu geçen 11 ayetten (39-49) sonra ayet 50'den ta 62'ye kadar 13 ayet, müşrik ve kâfirlerin özellikle Bedir'de bulunanların durumunu açıklıyor. Daha sonra 62. ayetin ikinci yarısından ta surenin sonuna kadar (75. ayete kadar) 14 ayetle yine Sahabelere ve Müslümanlara hitap ediyor.

Bu 75 ayetlik sure, gerçek manada vahyin aydınlığını ve bu aydınlığın gölgesinde yaşamayı bilgi ve pratik olarak gösteriyor. Ali Şeriatî'nin, *Vahyin gölgesinde bir gece yaşamak, bin aydan daha hayırlıdır*; mealindeki Kadir Gecesi tefsirini haklı çıkarıyor. Çok ilginçtir ki; gece manasına gelen *leyle* kelimesi 75 ediyor. Evet, Bedir Savaşı zahiren yokluk karanlıklarını çağrıştırmıştı. Fakat tam bir aydınlanma ve zafer oldu. Bediüzzaman, bu noktaya *“Gözün beyaz kısmı kördür, görmez. Gözün siyah kısmı ise nurdur, görür.”* diye işaret ediyor. Nitekim

son 10 yılda anlaşıldı ki; kara madde ve kara enerji, diğer madde ve enerji çeşitlerinden %70 daha fazladır.

50. Ayet: “*Keşke görseydin; melekler o kâfirlerin ruhunu alırken; yüzlerine ve arkalarına nasıl vuruyorlardı. Onlara “Yangın azabını tadın” diyorlardı.*”

51. Ayet: “*Bu, ellerinizle (imkânlarınızla) yaptıklarınızın sonucudur, Allah kullarına asla zulmedici değildir, diyorlardı.*”

Bu iki ayetin iki nüktesi

1) Kâfirler ve kötüler, imtihanlarını kaybedince, acaba onlar yok mu oldular, iş burada bitti mi, gibi bir soruya: Hayır var olmak, sonsuz ve kesintisizdir. İmtihan sürecinden sonra, sonuç ve azap süreci başlıyor, diye cevap verildi.

2) Acaba bu imtihan süreci, tam adilane midir; bunlar gerçekten bu gibi ağır azapları hak ettiler mi, gibi bir soruya da ayet, ikinci cümlesiyle cevap veriyor:

a) Bu, tamamıyla kendi irade ve imkânları ile yaptıklarının bir sonucudur. Çünkü özgürlük çok değerlidir. Çok değerli şeylerin riski ise, büyük olur, deniliyor.

b) Allah sonsuz bir sistem yaratmıştır. Bu sisteme bağlı kalmaları şartıyla insanlara özgürlük vermiştir. Bin bir bahane ile de onların sisteme bağlı kalıp azap görmemelerini istiyor. Demek *Allah, kendi kullarına asla zulmedici değildir*, deniliyor.

Bu İki Ayetin Kelimeleri

“*Keşke görseydin!*” kalıbı, ruhanî ve gaybî şeylerin maddi gözle görünmediğini, Peygamber dahi beşer olarak bunu görmediğini bildiriyor. Fakat ruhanî ve kalp gözüyle onların bu durumu gördüğüne işaret ediyor. Ruhanî meziyetlere sahip olmak, insan için arzulanan bir durum olduğuna ima için *keşke* kelimesi, kullanılmıştır.

Rivayetten anlaşıldığı gibi; Hz. Peygamber o ölen kâfirlerin durumunu Sahabelere haber veriyor. Bu da Sahabenin ruhanî konularda ileri olmadığını gösteriyor. Çünkü onların görünür âlemde gördükleri bin bir beyyine ve mucize, ruhaniliğe ihtiyaç bırakmıyordu.

“*İz yeteweffâ..*” İz geçmiş zaman zarfıdır. Geçmiş zaman kipi genelde zaman üstü işlerde de kullanılır. Bu ise, bizim bildiğimiz şekilde ruh için zaman olmadığına işaret ediyor.

“*Yeteweffâ*” ifa kökünden gelen bir fiildir. Ölen kişinin kâfir de olsa ruhunun tam ve eksiksiz alındığına ve muhafaza edildiğine işarettir. Zaten Azrail ismi, Allah namına ruhları muhafaza eden demektir.

“*Ellezine keferu*” kelimesi ve kalıbı der ki: Onlar yalnızca hakkı kabul etmemekle kaybettiler. Yoksa hakkı yalanlayacak, ona saldıracak derecede ileri derecede kâfir değillerdi.

“*Melekler*” çoğul olarak gelmesi, ruhları muhafaza eden Azrail’in birçok yardımcısının olduğuna işaret ediyor. *Yüzlerine ve arkalarına vuruyorlardı*. Bu kalıbın iki manası var:

- a) Yüz insanın özü, arka ise onun maddi uzantıları manasına gelir.
- b) Yüz gelecek, arka geçmiş demektir.

Bu iki kelime der ki; insan küfür ve günahlarla ruhunu kirlettiğinden ne geleceğe yarar; ne geçmişe yarar. Onun soyut boyutu da, somut boyutu da işe yaramaz. Artık sonsuz İlahî sisteme entegre olmaz.

“*Meleklerin vurması*” onları bir miktar incitmesi ve dolayısıyla hepten yok olmaktan koruması manasına gelir. Çünkü melekler, İlahî sistemin bilinçli işçileridir. Evet, azap ne kadar zor olursa olsun, yok edici ve imha edici bir özelliği yoktur. Tam tersine rububiyet ve geliştirme gereği olarak; eksik ve suçluları bir daha sisteme entegre etmeye yöneliktir. Fakat bunlar sisteme entegre olurken, sürtünme ve yanma meydana geldiğinden son cümlede, *Artık bu yanık azabını tadın*, denilmiştir.

“*Tadın*” ifadesi der ki; azap ne kadar ağır olursa olsun, yok olmaktan, kirlili ve pis kalmaktan daha iyidir ki; suçlular, azaptan bir çeşit zevk alıyorlar.

“*Zalike*” somut nesnel bir duruma işaret edatıdır. İlahî azabın varlık olduğuna ve pozitif neticeler doğurduğuna işaret eder. İnsanların kendi nefislerine ve başkalarına verdikleri sıkıntılar ise, daha çok yokluk tarzında olur, diye işaret eder. Onun içindir ki; Bediüzzaman Meyve Risalesinde, *Cehennem hadsiz yoklukları varlığa dönüştüren bir istihale sistemidir*, diyor.

“*Önceden yaptıklarımızın sonucu*” ifadesi sistemin gayet düzgün bir program olarak çalıştığını gösterir. “*Elleriniz*” ifadesi birçok güçler demektir. “İmkânımız yoktu” gibi bahaneleri keser.

“*Hiç şüphesiz Allah..*” Allah sonsuz varlığın ve sonsuz sistemin adıdır. Der ki: Sonsuzda şer ve kötülük yoktur. Eğer başınıza kötülükler geliyorsa sizin sonsuzluk gibi soyut değerleri anlamamanızdandır. Ayrıca iyi bilin ki; Allah’ın size verdiği bu azap, yine sizleri sonsuza entegre etmek içindir. Eğer böyle değilse bu azap çok büyük ve sayısız denilecek kadar birçok insana yönelik bir zulüm olur.

Son iki kelimedenden biri olan *zallam* çok zulmeden demektir. Abid ise bir çok kullar demektir. Kişilerin çoğalması ile azabın büyüklüğüne işaret eder. Evet, eğer insanda özgürlük ve bilinçli tercih yoksa bu işler büyük ve yaygın bir zulüm olur. Hâlbuki insanlar o kadar özgür ki; kendilerini bazen bir tanrı gibi hissediyorlar. Ayet onlara *Evet özgürsünüz; fakat sonsuz değilsiniz. Sonsuza entegre (kul) olun, kurtulun*, diyor.

M. Esed, ruha ve metafiziğe inanmadığından; Kur’anın yüksek belagatini ve ontolojik izahlarını anlamadığından, *meleklerin kâfirleri dövmesi, kuru bir temsildir, gerçekliği yoktur*, diyebilmiştir.

52. Ayet: “*Bunlar Firavun familyasının tarzı gibi yaşadılar. Ve familyadan önceki ilkellerin yaşadığı gibi yaşadılar. Allah’ın ayetlerini (bilgi ve belgelerini) kabul etmediler. Allah da bunların bu gibi eksikliklerinden dolayı onları yakaladı. Allah mutlak manada güçlüdür; her istediğini yapabilir. Ve cezası şiddetlidir.*”

Bu Ayetin Nükteleleri

1) Firavun, *Tanrı benim* diyecek kadar ileri giden bir özgürlüğün sembolüdür. Firavunlar bir tane olmadığına işareten, *Firavun sülaleleri ve familyası* manasına gelen *Al-i Firavun* kelimesi kullanılmıştır. Bunun da iki nüktesi var:

a) *Firavunlar ve sülaleleri birçok kişi oldukları halde, her birisi kendisini sonsuz bir tanrı gibi görmekle çok zalimane yanılgılara düştüler.* Böyle büyük bir yanılgı ise, büyük bir cezayı hak etmek demektir.

b) *Firavun sülalesi ve familyası* kelimeleri der ki; onlar küçük bir azınlık olarak bütün insanlara zulmediyorlardı. Evet, Firavun ve taifesi, imana yol vermemekle ve diğer insanları köle olarak kullanmakla çok büyük zulümler yaptılar.

“Mekkeli ve bedevi Arapları Firavuna benzetmek, tam uygun düşmüyor; çünkü firavunlar çok gelişmiş bir medeniyet idiler” gibi bir soruya bu 52. ayet iki cümlesiyle iki cevap veriyor:

a) Bedeviler iman, devlet, medeniyet gibi bağları bilmedikleri için özgürlük tutkusunda adeta Firavun kadar ileri gidebilirler.

b) “*Firavun ve ondan öncekiler gibi*” ifadesi de der ki: Onlar özgürlük tutkusunda Firavun gibi idiler. Bedevilik ve ilkellik konusunda ise, Firavun medeniyeti öncesi var olan insanlar gibi idiler. Bu ise çifte bir zorluk olduğundan; Hz. Muhammed’in bedevi Arapları Müslüman etmesi, sosyolojik bir mucize kabul ediliyor.

Keferu bi-ayatillahi cümlesi, Allah’ın ayetlerini kabullenecek, anlayıp yaşayacak seviyede değillerdi. Birçok yönden eksikleri vardı, manasına gelir.

“*Allah ise bu eksiklerini gidermek için onları cezalandırdı.*” Demek musibetler ve savaşlar, insanların eksiklerini gidermek; onların gelişmesini (tekâmülünü) devam ettirmek içindir.

“*Allah sonsuz kuvvet sahibidir.*” Sistemi sonsuz olduğundan ve bu sistemin hamuru olan kuvveti (enerjisi) sonsuz olduğundan, sonsuz manaları yaratmak istiyor; sistemi israf etmekten kurtarıyor. Ve israf, çok büyük bir eksiklik olduğundan, israfı önlemek için bazen şiddetli azaplar veriyor.

[Demek iman etmemek, ebedî bir hayata inanmamak; sistemi absürt ve anlamsız görmek, kainat büyüklüğünde bir suç olduğundan elbette cezası da büyük olur. Sistemin bu sonsuz özelliği bir yana, Allah’ın ekstra olarak her topluma ve her ferde verdiği sayısız nimetleri görmemek, küfür ve anlamsızlık ile o nimetleri acıya dönüştürmek ayrıca büyük bir cinayettir.]

53. Ayet: “Evet, Allah’ın sistemi böyledir. Ve bir millet içlerindeki yapıyı değiştirmeden Allah onlara verdiği nimeti acıya dönüştürmez. Bütün bu gibi yanlışlara rağmen, Allah işiten ve bilendir; insanların (maddi-manevi, doğru-yanlış) istek ve dualarını biliyor ve kabul ediyor.”

Bu ayetten çıkan sonuçlar:

a) Yanlışla girmek, insanın iradesiyle başlıyor. Ve ondan kaynaklanıyor.

b) Nimetleri Allah’tan bilmemek, hedonistçe onlara yaklaşmak; nimeti acıya dönüştürür. Ayet der ki: Nimet aynı nimet olduğu halde siz, bakış açınızı değiştirdiğinizden, o nimetler azaba ve acıya dönüşüyor.

c) Bu ayet birçok sosyolojik araştırmalara konu olmuştur. Hepsinden çıkan sonuç şudur:

İnsan özellikle toplumsal sistem, bütün varlık âleminin zemberek noktasıdır. Bu zemberek ise, insanın iradesine bağlıdır. İnsan, iradeyi yanlış kullandığında bütün sistemin manası ve yapısı değişiyor. Dolayısıyla bazı işlerin kâinat büyüklüğünde bir cezası ve sonucu oluyor.

d) Sosyologlar, genellikle bu ayeti, 20. asrın toplumları üzerinden tefsir ediyorlar. Ki haklıdır. Çünkü bütün çağlar içinde 20. asrın yapılanması çok özelliğlidir.

54. Ayet: “Firavun familyasının hayat tarzını yaşıyorlar. Bazen de Firavunlardan önceki ilkeller gibi yaşıyorlar. Bu iki grup, Rablerinin ayetlerini (bilgi ve belgelerini) yalanladılar. Biz de onların günahlarından dolayı onları helak ettik. Ve Firavun familyasını batırdık. Çünkü hepsi de zalim idiler.”

Bu ayetin kelime tahlilleri

1) 20. asır tamamen Firavun medeniyeti modelidir. Buna rağmen yer yer ilkel durumlar da var. Onun için “Firavun familyası gibi ve onlardan öncekiler gibi” ifadeleri tekrar edilmiştir.

2) 20. asrın küfür ve inkârı, ilkellerin inkârı gibi değildir. Yani bilmemek ve kabullenmemek tarzında değildir. Tam aksine saldırgan ve: *Dinî değerler diye bir gerçeklik yoktur*, tarzındaki bir tekzip ve yalanlama olarak devam ediyor. Onun için 52. ayette, *keferu* (görmediler, kabullenmediler) fiili geçerken, burada *kezzebu* (yalanladılar) fiili geçiyor.

3) Bedevilik kâfirliği, sonsuzluğu anlamamaktır. Onun için 52. ayette, *Allah’ın ayetlerini kabullenmediler*, diye sonsuzluk ifadesi olan *Allah* ismi seçilmiştir. 20. asrın insanı ise, gelişme, rububiyet ve dolayısıyla ahirete göre hazırlanma manasını inkâr ettiğinden 54. ayette “Onları geliştiren Rablerinin ayetlerini yalanladılar” ifadesi seçilmiştir.

4) Bedevi ve İslam’a karşı gelen, cezalandırılmakla sisteme kazandırılabilir. Fakat bütün maneviyatı ve kutsal değerleri inkâr edenler, yok oluyor. Onun için, müşriklere bakan 52. ayette, *Allah onları yakaladı*, denilirken, mutlak kâfirlere bakan 54. ayette, *Biz onları helak*

ettik, deniliyor. İşte bu gerçeğe işareten Hz. İsa, *Dini inkâr eden kurtulabilir. Fakat ruhu inkâr eden asla kurtulamaz, yok olur*, diyor.

5) Materyalist yani ruhu ve kutsalı inkâr eden insanlar yok olmaya mahkûm oldukları gibi; onların zenginlik ve medeniyetleri de zaman nehrinde batmaya mahkûmdur, diye *Biz Firavun familyasını batırdık*, denilmiştir.

6) Bütün bu işler, umumi ve sistemin gereği olarak olduğundan *Allah yaptı* denmemiş. *Biz yaptık, helak ettik..Biz batırdık*, denilmiştir. Evet, materyalistlerin mutlak bataklığına rağmen Mekke bedevileri, İlahî beyyine ve mucizelerle ile kurtarıldılar. Kendilerini değiştirdiler. Mutlak bedeviyetten çıktılar; o günün siyasî liderleri oldular. 53. ayeti olumlu bir şekilde yaşadılar.

7) Ve materyalist, ruha ve kutsala inanmayan hayat tarzında hiçbir faydalı yön olmadığına işareten, *Bütün bunlar, zalim oldular*, diye ayet, son cümleyi koyuyor.

55. Ayet: “*Allah katında (soyut değerler ve metafizik âlemde) hayvanların en kötüsü, kâfir olup da, asla imana gelmeyecek olanlardır.*”

Bu ayet, Bediüzzaman’ın tabiriyle küfr-u mutlakı (hiçbir kutsal değeri kabul etmeyenleri) tarif eder. Evet, diyalektik materyalizmi savunanlar, böyledir. Ki 22. ayet de bunlara bakıyordu. Ve bu ayette açıklanıyorlar. Nitekim bu sayılar, diyalektiğin ve materyalizmin sembolüdürler.

Devap, dabbe hayvanlar için kullanılan bir tabirdir. Kelimenin asıl manası hareket eden canlı demektir. Demek şer ve **dabbe** kelimeleri, inanmayanların hiçbir soyut değerinin olmadığını bildirdiği gibi; *soyut ve manevi âlem* demek olan *ındallah* tabiri de bunu vurguluyor. Materyalistlerde soyut kavramlar olmadığından bilgi ve sistemlerinde hiçbir değer olamaz, diye işaret ediyor..

“*Ellezine keferu*” küfür ile tanınanlar manasına gelir.

Ayette son cümle olarak söylenen *asla inanmayacak olanlar*, kaydı ise, ayetin manasının gerekçesini gösterir.

56. Ayet: “*Bunlarda hiçbir manevi değer olmadığı için bunlarla anlaşma yaptığın her seferinde anlaşmalarını bozuyorlar. Ve hiçbir şeyden sakınmıyorlar.*”

57. Ayet: “*İşte eğer böylelerini savaşta kuşatırsan; onların birliğini öyle dağıt ki; geride kalanları bir daha saldırmazınlar. Belki bu şekilde umutları kırılır; dinin mesajını anlarlar.*”

58. Ayet: “*Eğer anlaşma yaptığın bir toplumun bazılarının hıyanet etmesinden endişen olursa, o toplum ile yaptığın anlaşmayı tamamen onlara at. Allah hainleri sevmez.*” (Yani içinde hıyanet olan şeylerde, hayır ve başarı çıkmaz.) *Ve korkma! Çünkü Allah hainleri muvaffak etmez.*”

59. Ayet: “*Kâfirler ilerlediklerini sanmasınlar. Onlar bizi aciz bırakamazlar.*” (Bizden asla kurtulamazlar.)

Kâfir insan yanlış kullandığı özgürlük duygusunun neticesi olarak kendini bir derece sonsuz sanır. En azından maddi sebepleri sonsuz olarak bilir; bu vehim ve ihtimal ile yaşar. Nitekim bedevilerin “Bir yerlerden birileri çıkar, bizi kurtarır.” şeklindeki vehimleri gibi; bugünün modern insanları da, *Bir gün bilim gelişir, bizi kurtarır;* diye düşünüyorlar. Fakat bilimler geliştikçe insanın acizliği, zayıflığı ve çaresizliği daha çok artıyor.

60. Ayet: “*İşte ey Sahabeler ve ey Müslümanlar, böyle değersiz ve zararlı insanların tahribatını önlemek için yapabileceğiniz kadar güç ve binek hazırlayın. Bunlarla, Allah’ın sistemine ve size zarar verenleri (Allah’ın ve sizin düşmanlarınızı) ve onlara benzeyen diğerlerini korkutursunuz. Allah yolunda harcadığınız her şey size ödenecektir. Asla hakkınız yenilmeyecektir.*”

Kur’an ve İslama karşı gelen kâfirleri, *Bunlar Allah’ın da düşmanı, sizin de düşmanınızdırlar;* diye açıklıyor. Çünkü küfür yani inançsızlık, değersizlik ve düzensizlik, hem maneviyata hem sonsuz İlahi sisteme zarar verir; hem Müslümanların aktif, canlı ve düzenli toplumuna zarar verir. İşte bu farkı bildirmek için ayet, düşman kelimesini iki farklı açıdan kullanmıştır. Ayrıca kâfirler, İlahi sonsuz sistemin nimetlerine ulaşamadıklarından, tepkisel olarak onlara düşman olurlar. Çünkü insan yetişemediği üzüme ekşidir, der.

[Ayette geçen ve korkutma manasına gelen *irhab* kelimesi askeri literatürde caydırma demektir. Nitekim ayette görüldüğü üzere güç toplamak, caydırmak içindir. Şimdiki Arapların bu kökten türettikleri irhab (terör) manasında değildir. Çünkü terör, düşman korksun veya birileri benim sesimi duysun, diye rastgele masum insanları öldürmek demektir. Hâlbuki masum insanları öldürmek, İslam’da en büyük günah olduğu gibi; İslam’ın savaş anlayışına da aykırıdır. Çünkü İslamdaki cihad anlayışı, öncelikli olarak savunma, caydırma ve mümkün merteye insanların kurtulmasına, imana gelmesine hizmet etmektir. Hâlbuki asrımızdaki terör bütün bu yapıcı değerlere zarar veren bir eylemdir. Hulasa, savaş bir araçtır; amaç değildir.]

61. Ayet: “*Eğer düşman taraf barışa yanaşırlarsa sen de (komutan olarak) yanaş. Allah’a tevekkül et; Allah işiten ve bilendir.*” (Onlar hıyanet ederse, Allah bunu sana bildirir. Veya onların dine olan ihtiyaç duasını kabul eder, savaşa gerek kalmaz. Çünkü Allah’ın sistemi sonsuz olduğundan olayların ve insanların dönüşme ihtimali yüksektir.)

62. Ayet: “*Onlar, bu barış ile seni kandırmak isterlerse de sen barışı devam ettir. Allah (sonsuz manevi değerler) sana yeter. O seni korur. Nitekim daha önce özel yardımları ile ve samimi müminler ile seni destekleyen sadece O idi.*”

Barış anlaşmasını bozma hakkında olan 58. ve 62. ayetler arasında bir çelişki yoktur. Zahiren çelişki gibi görünen bu noktayı dört gerekçe ile şöylece cevaplayabiliriz:

a) 58. ayet, dışarıdan gelen ve genellikle yıkım tarzında olan hıyanet tehlikesine karşı, barış anlaşması geri verilebilir. Barışın bittiği, karşı tarafa açıklanır, diye bildiriyor. 62. ayet ise, işin içinde hıyanet değil de, belirli bir açıdan aldatma söz konusu ise, burada muhtemel küçük bir

zarardan dolayı barıştaki kesin faydalar terk edilmez, diyor. Bu farklı, ilmi ve stratejik noktaya işaretten 58. ayette hıyanet kelimesi geçmiştir. 62. ayette ise hud'a (kandırma) kelimesi kullanılmıştır.

b) 58. ayet, dışarıdaki müşrik, azgın düşmanlara karşı bir tedbirdir. 62. ayet ise, dâhili yani Medine'deki dindar Yahudilere karşı gelen bir derstir.

c) 58. ayet, barış anlaşmasının nasıl bozulacağını bildiren askeri bir derstir. 62. ayet ise dini ve manevi bir derstir.

d) 58. ayet geçici bir anlaşmayı anlatır. 62. ayet ise evrensel ve sürekli bir barışı anlatır. Onun için 58'de "Muahede" kelimesi geçmiştir. Buna mukabil 61. Ve 62. ayetlerin konusu evrensel barış demek olan "*Selm, Müsaleme*" kavramı kullanılmıştır.

63. Ayet: "*Allah bu soyut manevi değerlerle o müminlerin kalplerini birleştirdi. (Onları yek vücud yaptı.) Eğer bu manevi İlahî değerler olmasaydı; sen yeryüzündeki bütün her şeyi harcasaydın dahi, onların kalplerini birleştiremezdin. Fakat Allah (hiçbir şey harcamadan) onları birleştirdi. Şüphesiz Allah Azizdir, (sonsuz kuvvet ve imkânlar sahibidir.) Fakat aynı zamanda Hakîmdir: İmtihan gibi hikmetler için işleri belli bir sınırdan tutuyor.*"

64. Ayet: "*Madem gerçek budur: Sen de ey Peygamber, bil ki: Allah ve sana uyan müminler; sana yeter.*" (Senin de imtihanın bu iki aziz güç ile yetinmelidir.)

Ayetteki *sana tabi olan müminler* ifadesi, *Allah sana yeter* ifadesine atıftır. "Allah ve sana tabi olan müminler sana yeter.." demek olur. (Keşşaf) Bu ise Allah namına olduktan sonra Allah'ın yarattığı diğer sebeplerden yardım almanın şirk olmadığını gösterir.

"*Allah sana da, sana tabi olan müminlere de yeter*" tarzındaki tahlil ise (gramer açısından) çok belîğ olmamakla beraber, böyle de okumak caizdir. (Keşşaf) Belagat zaafından ayrı olarak bu ikinci tarzdaki tahlilin zayıf olduğuna bir delil de, bizzat bu surede, 61. ayette geçen *Allah, özel yardımı ile ve müminlerle seni destekledi*, mealindeki cümledir. Bu gibi farklılıklar maddi-manevi, soyut-somut, olağan ve olağanüstü İlahi icraatın çeşitlerine vurgudur, diyebiliriz.

65. Ayet: "*Ey peygamber, müminleri savaşa teşvik et ki; içlerinde işe yaramayan noktalar temizlensin.*¹⁰ *Eğer müminler böyle arınırlarsa sizden 20 sabırlı kişi, iki yüz kişiyi yener. Ve eğer sizden yüz kişi olursa kâfirlerin binini yener. Çünkü kâfirler anlamaz bir toplumdur.*"

[İlk cümlede sabır ve Sahabelik gücüne vurgu yapıldı. Karşı tarafın kâfir olup olmamasına değinilmedi. İkinci cümlede sadece Sahabelerden olma yönüne vurgu yapılmıştır. Karşı tarafın ise, küfrün verdiği anlayışsızlık özelliklerine vurgu yapılmıştır. Bu da işaret eder ki; yüz ve bin gibi büyük sayıların hepsi sabırlı olamaz. Ve kâfirler örneğinde gösterildiği gibi; sayı arttıkça anlayış azalır.]

¹⁰**Harrîd** kelimesinin kökü, işe yaramayan şeyleri ifade eder. Tef'il babından gelmesi ise, bu noktaları gider, onları temizle manasını verir. (Müfredat)

66. Ayet: “*Şimdi Allah yükünüzü hafifletti. Çünkü içinizdeki zayıflığı bildi.*”

[Yani sizde zayıflık oluştu. Allah’ın bir şeyi bilmesi o şey, var oldu demektir. Çünkü var olmak, İlahî ilim ve yazılım ile olan bir nesne ve olayın Allah’ın kudretinden maddi (enerjisel) bir beden giymesidir. Dolayısıyla **Allah bildi**, demek o şey var oldu, demektir. Çünkü Allah’ın ilim ve kudreti iç içe ve beraber tecelli eder.

Bu zayıflığın olmasının hikmeti yine imtihan gerçeğidir. Çünkü Müslümanların sayısı artık çoğalmıştır. Bu bir açıdan bir hikmettir. İkinci bir hikmet ise yapısaldır. Yani bir şey sayı ve nicelik olarak çoğalırsa onda kalite düşer.]

“İşte eğer bu zayıflıktan sonra bile sizden yüz sabırlı kişi olursa, karşı taraftan iki yüz kişiyi yener. Ve eğer sizden bin kişi olursa, Allah’ın izniyle iki bin kişiyi yener. Çünkü Allah sabredenleri başarılı kılar.”

[Bundan anlaşılıyor ki; sayıları çoğaldığı için kalite bir miktar düşmüş olsa da, onlardaki iman ve dolayısıyla sabır gibi değerler yine onları 1’e 2 daha üstün yapar.

Bazılarına göre 66. ayet, 65. ayeti nesh etmiştir. Fakat gerçekte herhangi bir nesih yoktur. Çünkü her iki ayetin de hükmü ve bilgisi geçerlidir. Mesela bazı şartlarda 65. ayet ile amel edilir. Fakat eğer Müslümanların sayısı çoğalmışsa, güç dengeleri, imtihan gerçeğine ve hikmetine uygun ise 66. ayetin hükmü ve bilgisi geçerlidir. Zaten İslam âlimlerinin nesih dedikleri şey, aslında bir İlahî hükmün şartlara göre askıya alınmasıdır. Yani o şartlar var olunca yine o hüküm geçerli olur. Demek İlahî hükümlerde bir iptal ve yanlışlama söz konusu değildir. Bu meseleyi başka kitap ve makalelerimde detayları ile açıkladığımdan sizi oraya havale ediyorum.]

67. Ayet: “*Bir peygamberin yeryüzünde hâkimiyet sağlamadan esir alması ona yakışmaz; (uygun değil.. Esir almak yalnızca hâkimiyetin sağlanması için olmalı..) Hâlbuki siz esirleri fidye ve dünya geliri için aldınız. Allah ise sizin için dünya gelirini değil de ahireti istiyor. Allah aziz ve hakimdir.*”

[Yani sonsuzluk inancı ile imtihan için sınırlı bırakılan imkânların dengesini iyi bilin; buna aykırı davranmayın.]

68. Ayet: “*Eğer “esirden fidye alınır” gibi bir yasa daha önce Allah tarafından gelmiş olmasaydı, bu dünyevî yaklaşımınızdan yani fidye almanızdan dolayı size büyük bir azap dokunurdu.*”

69. Ayet: “*Madem böyle bir yasa dinde var. (Ve madem fidyeleri geri vermek hikmete uygun değildir.) Artık elinize geçeni hoş ve helal olarak yiyin. Allah’ın yasalarını çiğnemekten sakının. Ve iyi bilin ki: Allah Gafur ve Rahimdir.*”

70. Ayet: “*Ey Peygamber, vahiy diliyle (kul) elinizdeki esirlere de ki: Eğer Allah içinizde bir iyilik bilse (yani içinizde bir iyi taraf oluşursa) sizden alınan fidyeden çok daha iyi bir mal size verir; geçmiş günahlarınızı affeder. Çünkü Allah Gafur ve Rahimdir.*”

[Nitekim bu ihbar-ı bil-gayb aynen gerçekleşmiştir. Çünkü o esirler, sonra imana geldiler; büyük servetlere sahip oldular. Nitekim Suriye, Irak, Mısır ve Endülüs’te alınan ganimetlerin bin katından daha fazla bir zenginlik ve medeniyet imkânları, oraların insanına geri dönmüştür.

Hulasa: İslam fetih yapar; sistemi açar; yağma ve yıkım yapmaz. Ayrıca İslam bölgeler ve insanlar arasında ayırım yapmaz. Bütün yeryüzü İslam’ın yurdudur; bütün insanlar Allah’ın kullarıdır. Demek İslam fütuhatını sömürgecilik ile eşit tutmak, tarihten, sosyolojiden ve hayattan bi-haber olmak demektir.

71. Ayet: “*Eğer bunlar sana hıyanet yapmak isterlerse bil ki; Daha önce Allah’a hıyanet yaptılar da Allah onların hakkından geldi. Şüphesiz Allah var olan her şeyi bilir. Ve sonsuz hikmetine göre davranır.*”

72. Ayet: “*İman eden, hicret eden, Allah yolunda cihad edenler (Muhacirler) ile onları barındıran ve onlara yardım edenler (Ensar,) birbirinin yakını ve dostudurlar. (Birbirinden sorumludurlar.) İman ettikleri halde hicret etmeyenlerden sorumlu değilsiniz; onlar hicret etmedikçe... Eğer bunlar sizden yardım isterlerse onlara yardım etmeniz gerekir. Meğer kendileriyle anlaşma yaptığınız bir kavme karşı ise; o zaman yardım etmek zorunda değilsiniz. İyi bilin ki; Allah bütün yaptıklarınızı görüyor.*”

73 Ayet: “*Kâfirler de birbirinin yakını ve dostudurlar. (Birbirinden sorumludurlar.) İşte eğer onlara karşı koymazsanız, yeryüzünde fitne olur. Ve büyük bir bozgunculuk olur.*”

[Burada fitne, inanan insanların zorla imanlarından caydırılması demektir. Bozgunculuk ise, sosyal ve doğal tahribat manasına gelir. Kur’an genellikle fesad ve ifsad kelimelerini yıkım ve tahribat manasında kullanır.]

74. Ayet: “*İman edip, hicret edip Allah yolunda cihad edenler ve onları barındırıp onlara yardım edenler, gerçek müminlerdir. Eksikleri olsa da, onlara mağfiret ve bağışlanma vardır. Ve onlara çok güzel rızıklar olacaktır.*”

Bu ayette beş önemli noktaya dikkat etmek gerekir:

- 1) Muhacirler ve Ensar, yüksek derecede imtihanlarını verdiler, gerçek manada müminler oldular, diye ayet bize bilgi veriyor. Demek bu gibi vurgular, bir ayrımcılık değildir.
- 2) Ayet, diğer çevre insanların, Muhacirleri ve Ensarı örnek almasını öneriyor.
- 3) Bazı şahsî eksikliklerinin olması, onların imtihanlarını güzel bir şekilde verdiklerine mani değildir. Çünkü o eksiklikler, sistem içinde telafi edilmiştir.

4) Ayet, Medine'deki İslamî medeniyet ile onlara gelecek birçok ekonomik zenginlikleri daha önceden haber veriyor. Ve haber verme, aynen doğru çıkmıştır.

5) Kur'an ve İslamın, Muhacirler ve Ensarı kardeş yapması, bütün Sahabelerin akraba ve evlatlarından birbirine daha yakın ve daha iç içe olması, İslam'ın bir mucizesidir.

75. Ayet: *“Daha sonra iman edip, hicret edip sizinle beraber cihad edenler de, sizdendirler. Onlar da Muhacir ve Ensar gibidirler. Fakat artık bundan sonra ilişkiler, manevi akrabalığa göre değil de akrabalık bağlarına göre olacaktır. Çünkü Allah'ın yasında, akrabalar birbiri için daha önceliklidirler.”*

“Allah, bütün her şeyi bilendir.”

[Demek din ve İslamiyet, sonsuz İlahî bilgiye göredir. Fedakârlık, iman sabır ve sonsuzluk gibi manevi değerlere dayanıyor. Küfür ise, madde ve bencillik; dolayısıyla haksızlık ve zulme dayanır. Demek eğer küfür dünyaya egemen olursa, hiçbir manevi değer kalmaz. Yeryüzündeki doğal, sosyal ve hukuk düzeni de bozulur.]

Bir Hatırlatma:

İslam'ın içtimaiyatı hakkında olan bu surenin ve Hucurat suresinin sonları, ilim bahsi ile bitmesi, açıkça işaret eder ki; Müslümanlar ancak ilim ile başarılı olabilirler. Ve ancak bu yol ile bedevilikten kurtulabilirler.